24-мĕш ҫул тухать. Хакĕ 15 пус.

1941
АПРЕЛЬ
18
ЭРНЕКУН
91 (5806) №

Пĕтĕм тĕнчери пролетарисем, пĕрлешĕр!

Чăваш Коммуни

ВКП(б) ОБКОМĔПЕ
ШУПАШКАР ХУЛА КОМИТЕЧĔН,
ЧАССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧĔН
ТАТА ШУПАШКАР ХУЛА СОВЕЧĔН
ХАҪАЧĔ.

Ҫураки—вăйлă тырпулшăн кĕрешес ĕҫри чи ответлă тапхăр

Сураки — ялхуҫалăх ҫулĕн пуҫламĕшĕ. Сталинла вăйлă тухăҫлă тырпул туса илес, партин XVIII конференцийĕ ялхуҫалăх умне 1941 ҫулта 7 миллиард та 900 миллион пăт тĕштырă туса илес тĕллĕшпе лартнă задачăна пурнăҫа кĕртес ĕҫе ҫуракине организованно ирттерни татса парать.

Колхозниксемпе колхозницăсем, партин XVIII конференцийĕ йышăннă решенисемпе, СССР Совнаркомĕ тата ВКП(б) Центральный Комитечĕ колхозниксене ĕҫшĕн хушса тӳлесси ҫинчен йышăннă постановленипе хавхаланса, хăйсен политикăллă активлăхне тата производствăллă ҫĕкленĕвне ӳстерсе пыраҫҫĕ. Колхозниксен массин ĕмĕчĕ: ҫуракине пур енчен те тĕплĕн хатĕрленсе тата агротехникăллă ĕҫсене пурнăҫа кĕртсе, ҫуракине чи кĕске срокра пысăк пахалăхпа ирттересси. Ялхуҫалăх культурисен тухăҫлăхне ӳстерес тĕллĕшпе государство панă заданисене ытлашшипех тултарма ĕмĕтленеҫҫĕ вĕсем. Партипе совет организацисен, колхозниксен пуҫарăвне ҫĕклесе пырса, колхозсемпе МТС-не ертсе пырас ĕҫе татăклăн вăйлатас пулать.

Пирĕн республикăри колхозсен ҫуракине пысăк пахалăхпа ирттерме мĕн кирли пурте пур. Хамăрăн резервсемпе туллин тата пĕлсе усă курни кăна кирлĕ. Халĕ колхоз руководителĕсен ҫакна шута илмелле: ҫуракиччен шутлă кунсем ҫеҫ юлчĕҫ. Ҫуркунне хăй ĕҫне тăвать, вăл вăраххăн хатĕрленекенсене кĕтсе тăмасть. Кашни колхозăн, бригадăн тата звенон ҫуракине ĕнтĕ хатĕр пулмалла, ку ĕҫри ҫитменлĕхсене халех пĕтермелле, туса ҫитермен ĕҫсене, ырана хăвармасăр, паянах вĕҫлемелле. Ĕҫ хăй тĕллĕн пуласса шанни, ҫитменлĕхсемпе килĕшсе тăни, ҫуракине хатĕрленесси ҫине сӳрĕккĕн пăхни — ҫак ответллă тапхăра пысăк сиен кӳме пултарать.

Ялхуҫалăхĕнчи пысăк ҫитменлĕхсенчен пĕри — ялхуҫалăх машинисемпе туллин усă курманни пулса тăрать, тесе палăртрĕ партин XVIII конференцийĕ. Ҫакă вăл пирĕн республикăна та пырса тивет. Иртнĕ ҫулта хăшпĕр ҫĕрте тракторсем хĕрсе ĕҫлемелли вăхăтрах ĕҫсĕр ларнисем чылай пулнă. Кăҫал ҫав ҫитменлĕхрен хăтăлас тесен, ĕҫ хатĕрĕсене, ҫунтармалли тата сĕрмелли япаласене ытлăн-ҫитлĕнех пухса хуни, тракторсен юсав пахалăхне тĕрĕслесе тухни кирлĕ. Тракторсен вăйĕпе ҫуракин малтанхи кунĕсенчех кирлĕ пек усă курма тăрăшас пулать.

Чылай МТ Станцийĕсем тракторсене юсас ĕҫе ăнăҫлăн вĕҫлерĕҫ. Ҫав вăхăтрах тракторсене, прицепной машинăсене юсаса ҫитерменни те пур-ха. Уйрăм МТ Станцисем халĕ те ҫуракине хатĕрленсе ҫитмен. Акă, Канашри МТС-а илер. Юсавран тухнă тракторсенчен хăшпĕрисем ĕҫе юрăхлă мар. Хăшпĕр тракторсен радиаторĕсем шăтăк, шыв каять, теприсен — фарăсем патне пыракан проводсем ҫук т. ыт. те. Плугсемпе сеялкăсене те юсаса пĕтермен.

Трактористсем валли уйхирте выртса тăма будкăсем ҫителĕклĕ хатĕрлемен. Кану вăхăтĕнче вулама хаҫат-журналсем, выляма музыка инструменчĕсем, шахмăт-шашкăсем тупса хуман. Ҫак ĕҫсене тума МТС колхозсем ҫине шанать, колхозсем МТС хăй тăвасса кĕтеҫҫĕ.

Ҫуракинче тракторсен вăйне колхозсен туртăм вăйĕпе пĕрле ҫыхăнтарса, килĕшӳллĕ ĕҫлеттерсен тин пархатарлă ĕҫ тума пулать. Лашасемпе тумалли ĕҫсем пĕрре те сахал мар. Ҫапла пулин те ҫак ыйту ҫине хăшпĕр ҫĕрте ытла та тимсĕр пăхаҫҫĕ. Сăмахран, ҫакна «Большевик» (Вăрнар р.), «Прогресс» (Улатăр р.), «Правда» (Шупашкар р.) колхозсенче курма пулать. Вăл колхозсенче лашасене тимлĕн пăхма тăрăшмаҫҫĕ. Вĕсем машинăсен вăйĕ ҫине ҫеҫ шанаҫҫĕ пулас. Анчах ку ĕҫ ҫине ҫавăн пек пăхни — пĕрре те тĕрĕс мар.

Тырпулăн тухăҫĕ вăрлăхран килет. Мĕн акан, ҫав шăтать. Лайăх пахалăхлă вăрлăх—пысăк тухăҫлă тырпулăн никĕсĕ пулса тăрать. Ҫапла пулин те хăшпĕр ҫĕрте ҫак чăнлăха ăнланса илме шутламаҫҫĕ. Сортлă вăрлăхсене улăштарса илес ĕҫе уйрăм вырăнсенче халĕ те туса пĕтермен. Ҫавăн пекех сортламан вăрлăх та чылай-ха. Акă, «Красный пахарь» колхозра (Красноармейский р.) пĕр культура тăрăх та вăрлăхсене юрăхлă тасатман. Клевер, кантăр вăрри, ҫĕрулми, кăшман вăрри паян кун та хатĕрлесе ҫитермен.

Вăрлăх фончĕсене пур ҫĕрте те туса ҫитермелле, сортласа хумалла, вăрлăха кондицине лартмалла—ҫакăн пек ĕнтĕ халĕ тумалли васкавлă ĕҫсем. Уйрăмăнах акмалли курăк вăрлăхне, йĕтĕн, кантăр вăрлăхĕсене ҫителĕклĕ тупасси ҫине тивĕҫлипе ҫавăрăнса пăхас пулать. Шултра, таса, паха вăрлăхпа акар! Кăҫал алăпа акнă пĕр пĕрчĕ те пулмалла мар! Пур ҫĕрте те сеялкăпа акас пулать тата хĕреслĕ майпа акассине ытларах сарса пыни кирлĕ.

Тырпул тухăҫне ӳстермелли хăватлă вăй вăл—удобрени. Нумай колхозсем кăҫал тислĕк, торф, юшкăн, кĕл, кайăк-кĕшĕк тислĕкĕ уя иртнĕ ҫулхинчен ытларах кăларчĕҫ. Ку вăл, паллах, пысăк ҫитĕнӳ. Анчах ăна пур колхозсенче те ҫавăн пек ăнăҫлă тунă тесен—йăнăш пулнă пулĕччĕ. Хăшпĕр колхозсем ку тĕлĕшпе хăйсен обязательствисене пурнăҫа кĕртеймерĕҫ. Уйрăмăнах минераллă удобренисем кӳрсе килесси юлса пырать. Хăшпĕр колхозсенче минерал ҫăнăхĕсене пĕр килограмм та илсе килмен. «Красный пахарь» колхозах илер. Унăн, план тăрăх, 64 тонна минерал удобренийĕ кӳрсе килмелле пулнă. План хут ҫинче кăна тăрса юлнă. Ҫакăн пек ҫитменлĕхе халех пĕтерес пулать.

Пирĕн республикăра ҫу вăхăтĕнче вĕри, шăрăх вăхăтсем пулкалаҫҫĕ. Уяр ҫанталăка хирĕҫ кĕрешесси—пирĕн условире пысăк ĕҫ пулса тăрать. Уяр ҫанталăка хирĕҫ чи малтан агротехникăллă ĕҫсене пурне те калăплăн туса пынипе кĕрешме пулать. Ҫавăнпа пĕрлех кӳлĕсемшĕн, ҫурхи шыва тытса юлассишĕн те большевикле кĕрешмелле. Ҫак ĕҫсене тума халĕ тытăнас пулать.

Ҫураки ăнăҫлăхне ҫынсем татса параҫҫĕ. Колхозсемпе МТС руководителĕсен трактористсене, акара ĕҫлекен колхозниксене кирлĕ условисем туса памалла. Уйсенче будкăсем пулччĕр, пĕрле апатланма, кирлĕ япаласене (спичка, табак, сахар т. ыт. ҫимĕҫсене) вĕсем уйрах, хăйсем патĕнчех туянма пултарччăр. Уйрах агитаципе массăллă ĕҫ те хĕрӳллĕн сарăлса пымалла.

1941 ҫулти ҫураки—стахановла агротехникăна пурнăҫа ăнăҫлăн кĕртсе пымалли ҫураки пулса тăмалла. Малта пыракансен—ялхуҫалăх выставкин участникĕсен опычĕсемпе анлăн усă курмалла. Брака хирĕҫ—алăпа акассине, шырлăксем туса сухалассине, вăрлăха сортламасăр, яровизаци тумасăр, формалин-шывĕпе ҫумасăр акассине хирĕҫ татăклăн кĕрешмелле. Вăл ҫитменлĕхсене ҫийĕнчех пĕтерсе пырас пулать.

Акана хăш вăхăтра тухмалла, хăш культурăна хăҫан акмалла: ҫак ыйтăва пĕлсе татасси — ответлă ĕҫ пулса тăрать. Пирĕн колхозсенче ҫакă йăлана кĕнĕ: хăш участокра ҫĕр пиҫсе ҫитнĕ, ҫавăнта акма тухаҫҫĕ вĕсем. Ку вăл тĕрĕс йĕрке. Ҫав йĕркепех ĕҫлемелле пулать кăҫал та. Ҫуракине кĕске срокра ирттермелле. Ҫавăнпа та вăл вăхăтра кашни кун, кашни сехет тем пек хаклă. Халăх сăмахĕ: «пĕр кун пĕр ҫулталăк тăрантарать», тени ҫак вăхăтри ĕҫе тӳррĕмĕнех пырса тивет.

Ҫураки вăхăтĕнче агрономсен ролĕ нумай пысăкланать. Вĕсен вырăнĕ ун чухне канцеляринче мар, уйра, ака пынă ҫĕрте. Вĕсен агротехника ĕҫĕсене пурнăҫа кĕртессишĕн кĕрешмелле, вăл ĕҫĕн организаторĕсем пулса тăмалла.

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсем тата Чăваш АССР Совнаркомĕ ҫумĕнчи Управленисен начальникĕсем пулса ĕҫлеме уйăрса лартасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указсене ҫирĕплетесси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ ҫак юлташсене Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсем тата Чăваш АССР Совнаркомĕ ҫумĕнчи Управленисен начальникĕсем пулма уйăрса лартасси ҫинчен кăларнă Указсене ҫирĕплетес:

Чăваш АССР Государство План Комиссийĕн Председателĕ пулма — Фрол Васильевич **Васильева;**

Чăваш АССР Ҫутĕҫ Халăх Комиссарĕ пулма — Константин Евлампьевич **Евлампьева;**

Чăваш АССР Коммунальнăй хуҫалăх Халăх Комиссарĕ пулма — Иван Васильевич **Новикова;**

Чăваш АССР Социальнăй обеспечени Халăх Комиссарĕ пулма — Пелагея Сергеевна **Меценатовăна;**

Чăваш АССР Ҫĕрĕҫ Халăх Комиссарĕ пулма—Николай Гаврилович **Малова;**

Чăваш АССР Вырăнти промышленноҫăн Халăх Комиссарĕ пулма — Петр Васильевич **Василькова;**

Чăваш АССР Шалти Ĕҫсен Халăх Комиссарĕ пулма — Николай Иванович **Барскова;**

Чăваш АССР Государство Хăрушсăрлăхĕн Халăх Комиссарĕ пулма — Степан Ефимович **Белолипецкине;**

Искусство ĕҫĕсен Чăваш АССР Совнаркомĕ ҫумĕнчи Управленийĕн начальникĕ пулма — Василий Тимофеевич **Ржанова;**

Вырăнти топливо промышленноҫĕн Чăваш АССР Совнаркомĕ ҫумĕнчи Управленийĕн начальникĕ пулма — Александр Васильевич **Стурикова.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

Чăваш АССР 1-мĕш созыври Верховный Совечĕн V Сессийĕ

Чăваш АССР Верховный Совечĕ йышăннă Законсем

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин 1941 ҫулти бюджечĕ ҫинчен йышăннă

ЗАКОН

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

1. Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕ тăратнă бюджета -- Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин 1941 ҫулти бюджетне, Бюджет Комиссийĕн доклачĕ тăрăх йышăннă улшăнусене кĕртсе, доходсем тата расходсем тăрăх 165.622 пин тенкĕ суммăлăх, тата республикăн, районсен тата хуласен бюджечĕсен укҫа-тенкĕ 1942 ҫулти январĕн 1-мĕшне Государство банкĕнчи счетсем ҫинче 2.563 пин тенкĕ юлмалла туса, ҫирĕплетес.

Доходсем тăрăх:
(пиншер тенкĕпе).

Промышленность	3.583,2
Ялхуҫалăхĕ	142,8
Вăрман хуҫалăхĕ	7.587,5
Коммунальнăй ҫуртйĕр хуҫалăхĕ	2.277,5
Автомобиль транспорчĕ	1.250,8
Суту-илӳ	5.534,0
Вырăнти тĕрлĕрен налог мар доходсем	1.502,0
Вырăнти налогсем	3.631,2
Госналогсенчен тата налог мар доходсенчен уйăрса пани	31.295,4
Госналогсем, сборсемпе пошлинăсем, тӳрех вырăнти бюджета кĕрекеннисем	19.810,1
Хозоргăнсем паракан средствăсем	2.448,0
Шкулта вĕреннишĕн илекен тӳлев	2.454,5
Оборотран илекен налог	82.782,0
Бюджет тулашĕнчи укҫа-тенкĕ юлни	105,0
Бюджетри укҫа-тенкĕ юлни—расходсене витме каякканни	1.128,0
Мĕнпур доходсем	165.622,0

Расходсем тăрăх:

Промышленность	19.786,4
Ялхуҫалăх	5.062,3
Хула ҫывăхĕнчи хуҫалăхсен тресчĕсем	198,0
Коммунальнăй-ҫуртйĕр хуҫалăхĕ	5.991,8
Суту-илӳ	665,0
Ҫыхăну	350,0
Автотранспорт	39,2
Ҫулйĕр хуҫалăхĕ	1.300,0
Халăха вĕрентес ĕҫ	77.669,1
Халăх сывлăхне сыхласси	29.765,6
Физкультура тата спорт	280,0
Социальнăй обеспечени	1.785,0
Управлени	19.628,5
Госстрах укҫи-тенкине расходласси	2.421,1
Ытти расходсем	680,0
Мĕнпурĕ расходсем	165.622,0

2. Ҫак законăн 1-мĕш статьипе килĕшӳллĕн, Чăваш АССР республика бюджетне доходсем тата расходсем тăрăх 58.127,8 пин тенкĕ суммăлăх, 1942 ҫулти январĕн 1-мĕшне Государство банкĕнчи счет ҫинче 902 пин тенкĕ юлмалла туса, ҫирĕплетес.

3. 1941 ҫула валли районсен тата хуласен бюджечĕсене доходсем тата расходсем тăрăх ҫакăн чухлĕшер суммăлăх ҫирĕплетес (пиншер тенкĕпе):

	Доходсем тата расходсем тăрăх	1942 ҫулти январĕн 1-мĕшне Госбанкри счетсем ҫинче бюджет укҫи-тенки юлмалла.
Улатăр	2.947,9	45,0
Элĕк	3.033,2	46,0
Вăрнар	3.345,3	50,0
Йĕпреҫ	3.224,8	48,0
Ишлей	2.837,6	45,0
Калинински	2.759,7	45,0
Канаш	6.010,1	87,0
Куславкка	4.265,1	64,0
Комсомольски	3.183,2	48,0
Красноармейски	2.652,2	45,0
Хĕрлĕ Чутай	3.341,9	50,0
Кувакино	2.194,7	45,0
Сĕнтĕрвăрри	3.674,2	55,0
Октябрьски	2.976,6	45,0
Первомайски	2.889,9	45,0
Пăрачкав	3.522,4	53,0
Советски	2.995,7	45,0
Сĕнтĕр	3.215,2	48,0
Вăрмар	3.721,2	56,0
Сĕрпӳ	5.333,6	90,0
Шупашкар	3.245,4	49,0
Чкаловски	3.108,8	47,0
Шăмăршă	2.763,5	45,0
Шăхасан	2.976,9	45,0
Ҫĕмĕрле	6.088,7	90,0
Етĕрне	3.325,7	50,0
Елчĕк	3.472,5	53,0
Тăвай	2.632,0	45,0
Шупашкар хули	6.864,4	100,0
Улатăр хули	4.891,8	75,0

4. Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Советне, Чăваш АССР Верховный Совечĕ оборотран илекен налогран районсен тата хуласен бюджетне уйăрса пама ҫирĕплетнĕ суммăсем тăрăх, кашни хулара тата районра ҫав налогран уйăрса памалли процентсене кăтартса пама хушас.

5. Чăваш АСС Республикин 1940 ҫулти бюджетне пурнăҫа кĕртни ҫинчен отчетпа доходсем тăрăх 149.832,6 пин тенкĕ суммăлăх тата расходсем тăрăх 146,141,7 пин тенкĕ суммăлăх ҫирĕплетес, расходсенчен доходсем 3.960,9 пин тенкĕ ытларах пулнă.

Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн Председателĕ З. АНДРЕЕВА.

Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн Секретарĕ Г. ГУСЕВ.

Шупашкар хули, 1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

Чăваш АССР Конституцийĕн (Тĕп Законĕн) 44-мĕшпе 64-мĕш статьисене хушусем кĕртесси ҫинчен йышăннă Закон

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Чăваш АССР Шалти Ĕҫсен Халăх Комиссариатне икĕ Халăх Комиссариачĕ ҫине уйăрнине: Чăваш АССР Шалти Ĕҫсен Халăх Комиссариачĕ тата Государство Хăрушсăрлăхĕн Халăх Комиссариачĕ ҫине уйăрнине ҫирĕплетес.

Ҫавна май, Чăваш АССР Конституцийĕн 44-мĕшпе 64-мĕш статьисене ҫакăн пек ҫырас:

«44 статья. Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Советне Чăваш АССР Верховный Совечĕ ҫаксенчен туса хурать:

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председателĕ;

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕсем;

Чăваш АССР Государство План Комиссийĕн Председателĕ;

Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсем:
    Апат-ҫимĕҫ промышленноҫĕн;
    Вăрман промышленноҫĕн;
    Ҫĕрĕҫĕн;
    Финанссен;
    Суту-илӳн;
    Шалти Ĕҫсен;
    Государство Хăрушсăрлăхĕн;
    Юстицин;
    Сывлăх сыхлавĕн;
    Ҫутĕҫĕн;
    Вырăнти промышленноҫăн;
    Коммунальнăй хуҫалăхăн;
    Социальнăй обеспеченин;

Строительство материалĕсен промышленноҫĕн Управлени начальникĕ;

Ҫулйĕр Управлени начальникĕ;

Автомобиль транспорчĕн Управлени начальникĕ;

Вырăнти топливо промышленноҫĕн Управлени начальникĕ;

СССР Заготовкăсен Халăх Комиссариачĕн уполномоченнăйĕ;

Искусство ĕҫĕсен Управленийĕн начальникĕ».

«64 статья. Район условийĕсене кура, СССР тата РСФСР законĕсене никĕсе хурса, Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ ҫирĕплетнипе Шалти Ĕҫсен Халăх Комиссариачĕпе Государство Хăрушсăрлăхĕн Халăх Комиссариачĕ ĕҫсынни дегутачĕсен район Совечĕсем ҫумĕнче хăйсен управленийĕсене туса хураҫҫĕ».

Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн Председателĕ З. АНДРЕЕВА.

Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн Секретарĕ Г. ГУСЕВ.

Шупашкар хули, 1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

В. Г. Григорьев юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕ пулса ĕҫлеме уйăрса лартасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетесси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Василий Григорьевич **Григорьев** юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕ пулса ĕҫлеме уйăрса лартасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетес.

Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн Председателĕ З. АНДРЕЕВА.

Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн Секретарĕ Г. ГУСЕВ.

Шупашкар хули, 1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

В. Т. Харитонов юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕ пулса ĕҫлеме уйăрса лартасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетесси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Варфоломей Тихонович **Харитонов** юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕ пулса ĕҫлеме уйăрса лартасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетес.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

М. А. Алексеев юлташа Чăваш АССР Верховный Суд Председательне суйласси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Максим Алексеевич **Алексеев** юлташа Чăваш АССР Верховный Суд Председательне суйлас.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

А. Д. Тунейкин тата Г. Г. Уськин юлташсене Чăваш АССР Верховный Суд членне суйласси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Андрей Дмитриевич **Тунейкин** тата Григорий Григорьевич **Уськин** юлташсене Чăваш АССР Верховный Суд членне суйлас.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

В. М. Шиверов юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕн обязанноҫĕсенчен хăтарасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетесси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Василий Михайлович **Шиверов** юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕн обязанноҫĕсенчен хăтарасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетес.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

Ф. Т. Артемьев юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕн обязанноҫĕсенчен хăтарасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетесси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Филипп Артемьевич **Артемьев** юлташа Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Совечĕн Председатель Заместителĕн обязанноҫĕсенчен хăтарасси ҫинчен Чăваш АССР Верховный Совечĕн Президиумĕ кăларнă Указа ҫирĕплетес.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

И. Н. Николаев юлташа Чăваш АССР Верховный Суд Председателĕн обязанноҫĕсенчен хăтарасси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Игнатий Николаевич **Николаев** юлташа Чăваш АССР Верховный Суд Председателĕн обязанноҫĕсенчен хăтарас.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

Н. Г. Бундин, А. А. Дубровина, А. Т. Краснов тата П. Р. Шестипалов юлташсене Чăваш АССР Верховный Суд членĕсен обязанноҫĕсенчен хăтарасси ҫинчен

Чăваш Автономлă Советлă Социализмлă Республикин Верховный Совечĕ **ҫапла йышăнать:**

Николай Григорьевич **Бундин,** Анна Андреевна **Дубровина,** Андрей Терентьевич **Краснов** тата Петр Родионович **Шестипалов** юлташсене Чăваш АССР Верховный Суд членĕсен обязанноҫĕсенчен хăтарас.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

Чăваш АССР Сывлăха сыхлав Халăх Комиссариачĕ мĕнле ĕҫлени ҫинчен

Чăваш АССР Сывлăха сыхлав Халăх Комиссариачĕ ҫителĕксĕр ĕҫленине кура, Чăваш АССР Верховный Совечĕ Сывлăха сыхлав Халăх Комиссарне **Н. С. Соколов** юлташа ҫак наркоматăн ĕҫĕнчи ҫитменлĕхсене — Верховный Советăн Сессийĕнче уҫса палăртнă ҫитменлĕхсене чи кĕске срокра пĕтерме тата унăн ĕҫне тĕпренех лайăхлатма кирли ҫинчен асăрхаттарать.

Верховный Совет Чăваш АССР Халăх Комиссарĕсен Советне ҫакăнта кăтартнă наркоматăн ĕҫĕ ҫине тимлĕн пăхма тата нарком Н. С. Соколов ҫитменлĕхсене пĕтерме пултараймасан ăна вырăнтан кăларасси ҫинчен ыйту лартма хушать.

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Председателĕ З. АНДРЕЕВА.**

**Чăваш АССР Верховный Совет Президиумĕн
Секретарĕ Г. ГУСЕВ.**

Шупашкар хули,
1941 ҫулти апрелĕн 16-мĕш.

ЧӐВАШ АССР 1-мӗш СОЗЫВРИ ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧӖН V СЕССИЙӖ

Чӑваш АССР 1941 ҫулти бюджет ҫинчен тунӑ доклад тӑрӑх пынӑ пренисем

И. И. Золотников юлташ сӑмахӗ

(Ӗҫсынни депутачӗсен Шупашкар хула Совет исполком председателӗ)

Депутат юлташсем! Чӑваш республикин 1941 ҫулти бюджечӗ халӑх хуҫалӑхӗнче, Чӑваш халӑхӗн культуринче тунӑ пысӑк ҫитӗнӳсене кӑтартса паракан чаплӑ документ.

Чӑваш республикин 1941 ҫулти бюджечӗ, иртнӗ ҫулсенчи бюджетсем пекех, ленинла-сталинла наци политикипе килӗшӳллӗ пулса тӑрать, вӑл пирӗн республикӑн промышленноҫне тата культурине малалла аталантарса пырас ӗҫре пысӑк вырӑн йышӑнать.

Промышленность аталанса пынӑ никӗс ҫинче пирӗн республикӑра рабочи класс чылаях ӳсрӗ. Ӑна хуласенче пурӑнакансен шучӗ ӳсни тата рабочи поселоксем ҫӗнӗрен туни уҫӑмлӑн кӑтартса парать.

Партипе правительство хуласене аталантарассишӗн, вӗсен благоустройствишӗн куллен тӑрӑшаҫҫӗ. Бюджет тӑрӑх ҫулсеренех пурӑнмалли ҫуртйӗрсем, коммуналлӑ предприятисен строительстви, культурӑллӑ учрежденисем—шкулсем, больницӑсем, ача сачӗсемпе яслисем, ача ҫуратмалли

ҫуртсем валли укҫа нумай уйӑрассӗ.

Сталинла пятилеткӑсен ҫулӗсенче Шупашкар хулин сӑн-сӑпачӗ тӗпренех ҫӗнелсе улшӑнчӗ. Ӗлӗкхи чиркӳсемпе монастырьсем вырӑнне ҫӗнӗ, темиҫе хутлӑ ҫуртсем ҫитӗнчӗҫ.

1912 ҫулта хулари управа кӗперсене, тротуарсене тытса тӑма тата юсама ҫулталӑк хушшинче 1050 тенкӗ те 56 пус, бульварсемпе садсене тытса тӑма 7 тенкӗ те 88 пус, пӗвесене, канавсене, ҫӑлсене юсама 314 тенкӗ те 8 пус расходланӑ.

1768 ҫулта Шупашкар хулинче 4.381 ҫын, 1917 ҫул тӗлне—6.778 ҫын пурӑннӑ. Ҫапла вара 145 ҫул хушшинче Шупашкарта 2.397 ҫын кӑна хутшӑннӑ.

Хальхи вӑхӑтра пачах урӑхла. Юлашки ҫулсенче кӑна хулара пурӑнакансен шучӗ 6 хут ӳсрӗ, промышленноҫлӑ предприятисем ҫитӗнчӗҫ, ҫӗнӗрен тӑваҫҫӗ. Республикӑри промкооперацин мӗнпур продукцийӗнчен 22,5 процентне Шупашкарти промкоопераци туса кӑларать. Чаплӑ шкулсем, ача сачӗсемпе яслисем, ача ҫуратмалли ҫурт, трахом институчӗ, кинотеатр, клубсем, нумай хутлӑ пурӑнмалли ҫуртйӗрсем, хресчен ҫурчӗ, гостиница, илемлӗ урамсем, садсемпе парксем, мунча, электростанци, водопровод тунӑ. Ҫавнашкалах Советсен ҫуртне туса ҫитернӗ.

Шупашкар хули малашне те пысӑккӑн аталанса пымалла. Шупашкар хулин бюджечӗ ҫулран-ҫул ӳсет. Вӑл, 1932 ҫултипе танлаштарсан, виҫӗ хута яхӑн ӳснӗ, 1941 ҫулти бюджет тӑрӑх 6601,5 пин тенкӗ, вӑл шутран промышленность валли 108,1 пин тенкӗ, ялхуҫалӑхӗ валли 285,6 пин тенкӗ, коммуналлӑ тата пурӑнмалли ҫуртйӗрсем валли 1989,3 пин тенкӗ, халӑха ҫутта кӑларас ӗҫ валли 2427,7 пин тенкӗ, халӑх сывлӑхне сыхлас ӗҫ валли 1172 пин тенкӗ пӑхнӑ.

1940 ҫулта хула бюджетне тултарайман. Коммуналлӑ уйрӑм предприятисем начар ӗҫленине пула хула бюджетне пӗр миллиона яхӑн тенкӗ укҫа кӗреймен. Бюджетпа пӑхнӑ ӗҫсене тӑвайман. Хула Совет исполкомӗ тата унӑн отделӗсем 1941 ҫула пысӑк парӑмсем пулнипе кӗчӗҫ.

Хула Совет исполкомӗ иртнӗ ҫулта электростанцине, мунчана тата ытти предприятисене ҫителӗксӗр ертсе пынӑ. Ҫавна май уйрӑм предприятисемпе артельсем накоплениесен планне тултараймарӗҫ.

Калас пулать, хӑшпӗр организацисемпе предприятисем кӑҫал та япӑх ӗҫлеҫҫӗҫ. Кӑҫалхи пӗрремӗш квартал планне уйрӑм предприятисемпе артельсем тултарман. Ҫакӑ та хула бюджетне йывӑрлӑхра тӑратать.

Финанс Халӑх Комиссариачӗн хула бюджечӗпе ытларах интересленмелле. Пирӗн бюджета, доходсем тата расходсем енӗпе те, пӗтӗмпех тултармалла.

Халӗ эпӗ хула хуҫалӑхне, унӑн промышленноҫпа культура строительствине тивекен ыйтусем ҫинче чарӑнса тӑрасшӑн.

Пурӑнмалли чылай ҫуртйӗрсене тата учрежденисене ҫителӗксӗр пӑхса усраҫҫӗ. Хӑшпӗр ҫуртсен тӑррисем, водопровод, канализаци юсавсӑр. Килкартисенче таса мар. Хваттерсенче пурӑнакансем тасалӑхшӑн, ҫуртсенче, хваттерсенче, килкартисенче йӗркелӗх тӑвассишӗн ҫителӗксӗр кӗрешеҫҫӗ.

Юлашки кунсенче хулари комсомол ҫак ӗҫе хутшӑнчӗ. Комсомолецсен паха пуҫаруне сарлакан ҫӗклентерсе пымалла. Ку ҫеҫ ҫителӗксӗр, тасалӑхпа йӗркелӗх тӑвас ӗҫе хулари мӗнпур ӗҫсыннисен хутшӑнмалла.

Учрежденисемпе организацисем топливо, стройматериалсем, тислӗк турттарса кӑларма ҫулсеренех укҫа-тенкӗ нумай расходлаҫҫӗ. Хула Совечӗн 9 лашаран тӑракан гужевой транспорчӗ хула нушисене витме пултараймасть, ҫавна май вара организацисемпе предприятисен хаклӑ парса частниксене ӗҫлеме тытма тивет. Пирӗн задача—хулари организацисен тата хула Совечӗн гужевой транспортне вӑйлатмалла.

Хулари чылай шкулсене юсамалла. Шкулсенчи кабинетсене япӑх йӗркеленӗ. Ҫак мероприятисене тума 100 пин тенкӗ укҫа хушса пама ыйтатӑп. 6-мӗш номерлӗ шкул патӗнчен пӗр ҫурт куҫармалла, ҫакӑн валли 25 пин тенкӗ кирлӗ пулать.

Шупашкарта ачасен техникӑллӑ станцийӗ пур. Вӑл чиркӳре вырнаҫнӑ. Станцин ҫуртне юсамалла—кун валли те 10 пин тенкӗ кирлӗ. Ялхуҫалӑх специалисчӗсем пуҫарнӑ тӑрӑх, пединститут патӗнчи площадкӑра ботанически сад организацилеме палӑртнӑ. Ку вӑхӑтчен ҫак вырӑна тислӗк тата тасамарлӑхсем тӑкса тӑнӑ. Ботанически сада тума 40 пин тенкӗ укҫа пама ыйтатӑп.

Чӑваш республикин 1941 ҫулти бюджечӗ тӑрӑх, халӑх хуҫалӑхне тата культура строительствине аталантарса пыма пысӑк мероприятисем палӑртнӑ. Ҫав мероприятисене пурнӑҫласси бюджета пур статьясем тӑрӑх та ӑнӑҫлӑн тултарнинчен килет.

Ҫине тӑрса тата тимлӗн ӗҫлесен, 1941 ҫулти бюджета ӑнӑҫлӑн тултарассине шанса тӑма пулать. **(Алӑ ҫупассӗ).**

В. Т. Ржанов юлташ сӑмахӗ

(Чӑваш АССР Совнаркомӗ ҫумӗнчи искусство ӗҫӗсен Управленийӗн начальникӗ)

Депутат юлташсем! Республикӑн Сессире пӑхса тухма тӑратнӑ бюджет пирӗн парти ертсе пынипе, чӑваш халӑхӗ ҫирӗм ҫул хушшинче тунӑ чаплӑ ҫитӗнӳсене, социализмлӑ строительствӑн ҫӗнтерӗвӗсене яр-уҫҫӑн кӑтартса парать.

Чӑваш халӑхӗн ҫитӗнӗвӗсем чӑннипех те пысӑк. Чӑваш халӑхӗн хӑйӗн искусстви пур. Искусство ӗҫӗнче те паха ҫитӗнӳсем тунӑ. Совет влаҫӗ пулнӑранпа Чӑваш республикинче 5 театр, юрӑсемпе ташӑсен ансамбльне, симфони оркестрӗ, художествӑллӑ галлерея, литературӑпа искусство музейӗ, музыка шкулӗ, художество енӗпе вӑтам пӗлӳ паракан виҫӗ шкул, халӑх пултарулӑхӗн ҫуртне тунӑ.

Мускаври Луначарский ячӗпе тӑракан театр искусствин институтӗнче Чӑвашсен театр студине организациленӗ. 1941 ҫулти сентябрӗн 1-мӗшӗнчен пуҫласа Саратоври Государство консерваторинче чӑвашсен опера студийӗ ӗҫлеме тытӑнать.

Партипе правительство искусство ӗҫне пысӑккӑн хаклаҫҫӗ. Юлашки 5 ҫул хушшинче Чӑваш искусствине аталантарма укҫа-тенкӗ парасси икӗ хут ӳснӗ, 1941 ҫулта бюджет тӑрӑх искусство валли 2.900 пин тенкӗ укҫа уйӑрса пама палӑртнӑ. Ҫакӑ искусство работникӗсем ҫине пысӑк ответлӑх хурать.

Пирӗн искусство тата унӑн кадрӗсем хӑйсен задачисене ӑнӑҫлӑн пурнӑҫа кӗртсе пыраҫҫӗ, теме пултараймастпӑр. Репертуар тата кадрсен ӗҫӗнче пысӑк ҫитменлӗхсем пур.

Эпӗ пьесӑсем, юрӑсем, картинӑсем заказ пама Верховный Совет Сессинчен 15 пин тенкӗ укҫа хушса пама ыйтатӑп. Ҫакӑнпа пӗрлех Мускаври Луначарский ячӗпе тӑракан театр искусствин институтӗнчи Чӑвашсен театр студинче вӗренекенсем валли сцена ҫине тухма костюмсем ҫӗлетме 5 пин тенкӗ тата Саратоври государство консерваторинчи чӑвашсен опера студине организацилеме 5 пин тенкӗ пама ыйтатӑп.

Калас пулать, Чӑвашсен филармонийӗ начар ӗҫлет. Унта музыка инструменчӗсем ҫителӗксӗр. Ҫавӑнпа филармонине хуҫалӑх тата художество енӗпе тӗреклетме 50 пин тенкӗ укҫа уйӑрса пама ыйтатӑп.

Чӑвашсен искусствине ҫӳлӗ пусӑма ҫӗклемелле, сталинла эпохӑн аслӑ ӗҫӗсене искусствӑра кӑтартса памалла—ҫакнашкал задача тӑрать искусство работникӗсен умӗнче. **(Алӑ ҫупассӗ).**

САМАХСЕМ КЕСКЕТНЕ СТЕНОГРАММА ТАРАХ ПИЧЕТЛЕНЕҪҪЕ.

А. С. Толстов депутат сӑмахӗ

Депутат юлташсем! Пирӗн республикӑн 1941 ҫулти бюджечӗ,—ӑна халӑхӑн интересне пӑхӑнса тунӑ,—хуҫалӑхпа культура строительствине аталантарса пыма тата XVIII партконференци, ҫавнашкалах СССР Верховный Совечӗн VIII Сессийӗ лартнӑ пысӑк задачӑсене пурнӑҫа кӗртсе пыма укҫа-тенкӗ парса тӑма май парать. Эпӗ Чӑваш АССР 1941 ҫулти бюджетне, Бюджет Комиссийӗн хушӑвӗсемпе пӗрле, ҫирӗплетме сӗннипе килӗшетӗп.

Эпӗ Чӑваш АССР Сывлӑха сыхлав Халӑх Комиссариачӗн ӗҫӗсем ҫинче чарӑнса тӑрасшӑн. Чӑваш АССР Верховный Совечӗн виҫҫӗмӗш Сессийӗнче депутатсем сывлӑха сыхлав органӗсенче пысӑк ҫитменлӗхсем пуррине палӑртса хӑварнӑччӗ. Анчах, Наркомздрав ҫав кӑтартусене 1940 ҫулта шута илмерӗ, хӑйӗн ӗҫне кирлӗ пек урӑхлатса ҫӗнетмерӗ.

Калас пулать, районсенче, яллӑ вырӑнсенче медицина кадрӗсем ҫитмеҫҫӗ. 1940 ҫулта пурӗ врачсем 606 ҫын пулмалла пулнӑ пулсан, 1941 ҫулти январӗн 1-мӗшӗ тӗлне 317 врач кӑна пулнӑ. Вӗсенчен 105 врач Шупашкарта ӗҫлет. Республикӑри фельдшерсен 160 пунктӗнчен фельдшерсем ҫук пирки 15 пункт ӗҫлемест. Ҫавнашкалах медсестрасем те ҫителӗксӗр. Пурӗ вӗсем 653 ҫын кирлӗ пулсан, 484 ҫын кӑна пур.

Наркомздравра оборудованисемпе кӗпе-тумтирсене тӗрӗс учета илни ҫук. Хӑшпӗр районсенчи сывлӑха сыхлав учрежденийӗсенче вӗсем кивелсе пӗтнӗ. Сӑмахран, Хӗрлӗ Чутай больницинче 30 койка. Анчах кунта кӗпе-тумтирсем 60—70 процент кӑна. Ҫак районрах план тӑрӑх 10 врач вырӑнне 5 врач кӑна ӗҫлет, паллах ӗнтӗ, ку питӗ ҫителӗксӗр.

Хӗрлӗ Чутайри больницӑри оборудовани начар, ҫуртра сивӗ, ӑна капитальнӑй ремонт тумалла. Унсӑрӑн унта ӗҫлеме май ҫук.

Наркомздравра трахом чирӗпе чирленисене тӗрӗс учета илни ҫук. Ҫавна май вара трахом чирне тӗппех пӗтерес тӗлӗшпе тӑрӑшса кӗрешмеҫҫӗ. Кадрсем ҫитменнине пула республикӑра трахом пункчӗсем—пурӗ 68 пункт ӗҫлемеҫҫӗ. 1940 ҫулта 2458 ҫын ҫӗнӗрен трахом чирӗпе чирленине палӑртнӑ. Ҫак фактсем Наркомздрав райздравсене, сыватакан учрежденисене конкретлӑ ертсе пыманнине кӑтартса параҫҫӗ. Наркомздрав работникӗсем вырӑнсенче сахал пулаҫҫӗ, ӗҫре практикӑллӑ пулӑшу памаҫҫӗ.

Кунта, Сессире, депутатсем чылай наркоматсен ӗҫне тивӗҫлипе критиклерӗҫ, ҫакна Совнаркомӑн шута илмелле, наркоматсен ӗҫӗсене лайӑхлатас шутпа тивӗҫлӗ мерӑсем йышӑнмалла.

Сыхӑну ӗҫӗ ҫинчен пӗр-ик сӑмах. Хӗрлӗ Чутай районӗнче аякри ялсоветсем, вӗсем пурӗ 5 ялсовет, район центрӗпе ҫыхӑнса тӑраймаҫҫӗ. Райсовет исполкомӗ ҫыхӑну Управленине пӗрре ҫеҫ мар мерӑсем йышӑнма ыйтнӑ. Анчах ҫыхӑну Управленийӗн начальникӗ Воронин юлташ аякри ялсене телефон кӗртес тӗлӗшпе нимӗн те туман. Тума май пулнӑ, ялсоветсем кирлӗ чухлӗ юпасем хатӗрленӗ.

Район центрӗнче радиоузел пур. Анчах вӑл тулли нагрузкӑпа мар ӗҫлет, 326 точка кӑна. Точкӑсен хисепне 500 ҫитермелле, ҫакна тума оборудованисемпе электроэнерги пур. Ҫыхӑну Управленин радиоузела оборудовани майлаштарса лартма пулӑшмалла.

Хӗрлӗ Чутай районӗнчи Атнар ялсоветӗ колхозниксен вӑйӗпе шкул ҫурчӗ лартма стройматериалсем хатӗрлесе, ӑна вырӑна турттарса кӑларнӑ. Анчах вӗсен шкул строительстви валли 20 пин тенкӗ укҫа ҫитмест. Эпӗ бюджет тӑрӑх ҫав шкул строительстви валли 20 пин тенкӗ пӑхма ыйтатӑп.

1941 ҫулта Хырлукассинчи вӑтам шкул ҫурчӗ ҫунса кайрӗ. Шкул ҫуртсӑр тӑрса юлчӗ. Ҫак шкул строительстви валли бюджет тӑрӑх 110 пин тенкӗ пама ыйтатӑп.

Депутат юлташсем! Чӑваш республикин 1941 ҫулти бюджечӗ халӑх хуҫалӑхне вӑйлӑн аталантарса пымалли пысӑк вӑй-хӑват пулса тӑрать. Ҫавӑнпа пирӗн бюджета тултарассишӗн вӑйлӑн кӗрешмелле. Шансах тӑмалла: 1941 ҫулти бюджета пур статьясем тӑрӑх та ӑнӑҫлӑн туларӑпӑр. **(Алӑ ҫупассӗ).**

А. Н. Салмин юлташ сӑмахӗ

(Ӗҫсынни депутачӗсен Куславкка райсовет исполкомӗн председателӗ)

Депутат юлташсем! Сессире сӳтсе явса ҫирӗплетме тӑратнӑ республика бюджетне пӗтӗмпех партин XVIII съезчӗн тата XVIII конференцин решенийӗсенче кӑларса тӑратнӑ задачӑсемпе килӗшӳллӗ тунӑ, бюджет ҫав задачӑсене пурнӑҫа ӑнӑҫлӑн кӗртме май парать.

Вырӑнти промышленноҫа сарса пырасси Куславкка районӗнче мӗнле тӑни ҫинчен каласа парас тетӗп. Ку тӗлӗшпе пирӗн район хӑшпӗр ӗҫсене турӗ: урапа-ҫуна, тӑмран савӑт-сапа тӑвакан, ҫӗвӗ ҫӗлемелли тата кондитерски мастерскойсем туса вӗсене ӗҫе янӑ.

1940 ҫулта вырӑнти промышленность тата промкоопераци туса кӑларнӑ валовой продукци хисепӗ, 1939 ҫултипе танлаштарсан, 51,7 процент ӳснӗ.

Бюджет Чӑваш республикин халӑх хуҫалӑхӗпе культури ӳссе пынине уҫӑмлӑн кӑтартса парать. Вӑл ҫитӗнӗве кашни районах хӑйӗн ӳсӗмӗнче курма пултарать. Сӑмахран, Куславкка поселокне илер. Октябрь революцийӗччен кунта 120 кил пулнӑ. Лайӑх ҫӗрсем пӗтӗмпех виҫӗ помещик аллинче пулнӑ. Халь Куславкка палламалла мар улшӑнчӗ: рабочисен поселокӗ, комбинат, вӑтам шкул, больница, библиотека, клуб—ҫаксене пурне те сталинла пятилеткӑсен ҫулӗсенче тунӑ.

Район бюджечӗ те ӳссех пырать. 1936 ҫулта район бюджечӗ 2.603 пин тенкӗ пулнӑ пулсан, 1941 ҫулта вӑл 4.240 пин тенке ҫитет.

1940 ҫулта район бюджетне доходсем енӗпе те, расходсем енӗпе те тултараймарӑмӑр. Кун пирки Чӑваш АССР Финанс Халӑх Комиссарӗ Семенов юлташ питӗ тӗрӗс критиклерӗ. Бюджета тултарайман пирки социально-культурнӑй, ялхуҫалӑх ӗҫӗсене укҫа парса тӑрасси начар пычӗ.

Ҫавӑн пекех, 1940 ҫулта вырӑнти промышленноҫпа промысла кооперацийӗсем те начар ӗҫлерӗҫ.

Районри 18 артельтен 7 ҫеҫ хӑйсен производство планне тултарнӑ. Ҫавӑн пирки те ӗнтӗ вырӑнти промышленность паракан тупӑшран бюджета валли укҫа уйӑрса илесси чакрӗ, вӑл Чӑвашпромсоюз системи тӑрӑх ҫеҫ 8000 тенке ҫитет.

Суту-илӳ организацийӗсем начар ӗҫленине те палӑртса хӑвармалла. Вӗсем те иртнӗ ҫулта таварҫавӑрӑнӑш планне 62 процент ҫеҫ тултарчӗҫ. Вырӑнта туса кӑларакан таварсемпе суту-илӳ тӑвасси уйрӑмах начар пырать. Суту-илӳ организацийӗсем, начар ӗҫленине пула, район бюджетне 152.800 тенкӗ параймарӗҫ.

Чӑвашсоюз руководстви ҫинчен пӗр-ик сӑмах. Чӑвашсоюз 1940 ҫулти таварҫавӑрнӑш планне пирӗн района ноябрь уйӑх вӗҫнелле тин ҫитерчӗ. Малтан кварталсем тӑрӑх парса тӑчӗ, юлашкинчен ҫулталӑк планне ярса пачӗ. Тепӗр пример. СНК СССР тата ЦК ВКП(б) кӑҫалхи январӗн 9-мӗшӗнче йышӑннӑ постановленипе пурнӑҫа кӗртес майпа Чӑвашсоюз пирӗн райсоюза 120 пуҫ сысна илме задани панӑ. Райсоюз вӑл заданине сельпосемпе рабкоопа ҫитернӗ. Вӗсем сыснасем туянса хӑйсен оборотри укҫи-тенкине пӗтерсе хунӑ, кивҫен укҫа илессине халӗ те йӗркелемен. Чӑвашсоюз халь пирӗн райсоюза, сирӗн районра сыснасене самӑртмалли пункт пулмасть, тесе пӗлтерчӗ.

Чӑвашпромсоюз та хӑйӗн вырӑнсенчи артелӗсене ҫителӗксӗр ертсе пырать, кирлӗ пулӑшусене вӑхӑтра памасть.

Юлашкинчен эпӗ хамӑр района тивекен ыйтусем ҫинче чарӑнса тӑрасшӑн.

Малтанах эпӗ Чӑваш АССР Верховный Совет Сессинчен Карачри больницӑна юсама 35 пин тенкӗ пӑхса хума ыйтатӑп.

Тӗрлемесре ҫӑва пур, вӑл ҫӑва ҫине 15 красногвардееца пытарнӑ. Ҫав братски ҫӑвана йӗркелеме 5 пин тенкӗ пӑхса хума сӗнетӗп.

Куславккари вӑтам шкула юсама 15 пин тенкӗ кирлӗ пулать. Комбинат поселокӗн территорийӗнче туллимар вӑтам шкул тумалла пулать. Ҫаксене тума та укҫа пама ыйтатӑп.

Депутат юлташсем! Бюджета пурнӑҫа кӗртесси ӗҫсынни депутачӗсен мӗнпур совечӗсен тата хуҫалӑх организаци руководителӗсен задачи пулса тӑрать. Ӑна пурнӑҫа кӗртессишӗн пӗтӗм вӑя хурса ӗҫлес пулать.

С. И. Полянин юлташ сӑмахӗ

(Ӗҫсынни депутачӗсен Канаш райсовет исполкомӗн председателӗ)

Депутат юлташсем! Чӑваш республикин бюджетне ҫулсеренех ӳстерсе пыни те пирӗн республикӑн халӑх хуҫалӑхӗ пӗрмаях ӳссе пыни ҫинчен калать.

Социализмлӑ индустри халиччен пулман хӑвӑртлӑхпа ӳсет, чӑваш халӑхӗн материальнӑй тата культурӑллӑ пурнӑҫӗ лайӑхланать, социализмлӑ хуҫалӑх ҫирӗпленет.

Сталинла пятилеткӑсен ҫулӗсенче Чӑваш республикинче промышленноҫлӑ Канаш хули ҫитӗнчӗ. Вагонсем юсакан пысӑк завода ӗҫе янӑ, чугун ҫулсем йышланаҫҫӗ. Ҫак ҫулсем хушшинчех промкооперацин тата вырӑнти промышленноҫӑн вуншар предприятийӗсене туса ҫитерсе, ӗҫлеттерме тытӑннӑ.

1941 ҫулта вырӑнти промышленноҫран 749 пин тенкӗ тупӑш илме пӑхнӑ.

Хула хӑвӑрт аталанса пынӑ пирки тата ҫӗнӗ строительствӑсем сарӑлса пынӑ пирки Канаш хулине вырӑнти стройматериалсем кирпӗч, известь, чул питӗ нумай кирлӗ. Пирӗн задача—вырӑнтах кирпӗч тата известь туса кӑларас ӗҫе вӑйлатасси. Халиччен ҫак ӗҫ ҫине Госпланпа Упромстрой ҫителӗксӗр ҫавӑрӑнса пӑхнӑ.

Ҫак иртнӗ ҫулсенче хула благоустройстви енӗпе чылай пысӑк ӗҫсем туса ирттернӗ: чул, торцовка сарнӑ урамсен лаптӑкӗ, 1936 ҫултипе танлаштарсан, икӗ хут, электросеть виҫӗ хут ӳснӗ. Апла пулсан та хула благоустройстви кая юлса пырать, вӑл хулари ӗҫсыннисем ыйтнине тивӗҫтерме пултараймасть.

1940 ҫулта Канаш районӗ те, пӗтӗмӗшпе илсен, бюджета тултараймарӗ. Чӑваш АССР Финанс Халӑх Комиссарӗ Семенов юлташ хӑйӗн докладӗнче кӑтартса панисене шута илетпӗр, финанс ӗҫне ҫӗнетсе урӑхлататпӑр, финанс планне кварталтан квартала тултарса пымалла тӑватпӑр.

Эпӗ бюджетӑн хӑшпӗр ыйтӑвӗсем ҫинче чарӑнса тӑрасшӑн. 1939 ҫултанпах Канашра мунча туса ҫитерейместпӗр, ҫавна пула мунча йӗркеллӗ ӗҫлеймест. Мунчана туса ҫитерме 80 пин тенкӗ укҫа кирлӗ пулать.

Хулари ӗҫсыннисем ыйтнӑ тӑрӑх, 1938 ҫулта вӑрманлӑ вырӑнта, 26 гектар лаптӑк ҫинче, парк тума тытӑннӑ. Унтанпа виҫӗ ҫул иртрӗ, анчах ӑна ку вӑхӑтченех йӗркелесе ҫитермен. Ҫавӑнпа та бюджета ҫирӗплетнӗ чухне асӑннӑ мероприяти валли тата паркра ҫуллахи театр ҫуртне тума 27 пин тенкӗ укҫа уйӑрса пама ыйтатӑп.

Хулара урамсен шучӗ ӳсрӗ. Хальхи вӑхӑтра 47 урам шутланать. Вӗсенчен виҫӗ урамра кӑна тротуарсем пур. Эпӗ Чӑваш АССР Верховный Совечӗн Сессинчен урамсенче ҫӗнӗ тротуарсем тума 50 пин тенкӗ укҫа хушса пама ыйтатӑп.

Чӑваш халӑхӗ, Совет Союзӗнчи ытти халӑхсем пекех, ҫӗнӗ ҫӗнтерӳсемшӗн, партипе правительство лартнӑ задачӑсене пурнӑҫа кӗртсе пырассишӗн кӗрешӗ. Чӑваш АСС Республикин 1941 ҫулти бюджетне ӑнӑҫлӑн тултарӗ. **(Алӑ ҫупассӗ).**

Н. А. Львов юлташ сӑмахӗ

(Ӗҫсынни депутачӗсен Сӗнтӗрвӑрри райсовет исполкомӗн председателӗ)

Депутат юлташсем! Чӑваш АССР Верховный Совечӗн V Сессинче пӑхса тухса ҫирӗплетме Совнарком тӑратнӑ республикӑн 1941 ҫулти бюджечӗ Чӑваш республикин хуҫалӑхӗ, культури тата ӗҫсыннисен пурнӑҫӗ малалла хӑвӑрт аталанса пынине кӑтартса парать. Бюджетӑн цифрисенче коммунистсен партипе совет правительствин нациллӗ республикӑсене хуҫалӑх тата культура тӗлӗшӗнчен ҫӗклесе пыракан ленинла-сталинла политикин чаплӑ ҫӗнтерӗвӗсем курӑнса тӑраҫҫӗ.

Сӗнтӗрвӑрри районӗ хуҫалӑх тата культура тӗлӗшӗнчен нумай малалла карӗ. Район территоринче Союза тата республикӑна пӑхӑнса тӑракан предприятисем тунӑ. Вырӑнти тата промкоопераци промышленноҫӗ аталанса пырать. Шкулсен, халӑх сывлӑхне сыхлакан учрежденисен шучӗ кашни ҫулах ӳсет.

Район бюджечӗ хӑвӑрттӑн ӳсет. 1940 ҫулта район бюджетне доход пайӗпе 102 процент, расход пайӗпе 98,5 процент тултарнӑ. Ял бюджетне те доход енӗпе ытлашшипех тултарнӑ, расход пайне 98,9 процент тултарнӑ. Анчах вырӑнти промышленность ҫителӗксӗр ӗҫленӗ пирки бюджета район 140,2 пин тенкӗ параймарӗ. Коммуналлӑ хуҫалӑх предприятисемпе машинно-тракторнӑй станци питех те начар ӗҫленӗ. Ҫакна пула вӗсем бюджета 40,8 пин тенкӗ параймарӗҫ.

1941 ҫулти пӗрремӗш кварталӑн итогӗсем ку тӗлӗшпе пирӗн ӗҫсем чылаях лайӑхланнине кӑтартса параҫҫӗ. Финанс планне 103 процент тултарнӑ. Союза тата республикӑна пӑхӑнса тӑракан предприятисем производство программине 113 процент, районри промышленность предприятийӗсем 118 процент, промкоопераци артелӗсем 113 процент тултарнӑ. Таварҫавӑрнӑш планне те тултарнӑ.

Малалла эпӗ Сӗнтӗрвӑрри хули хуҫалӑхне йӗркелесси ҫинчен каласшӑн. Хула кашни ҫулах ӳссе пырать. Анчах та унӑн хуҫалӑхӗнче ҫитменлӗхсем нумай. Хулари мунча 1940 ҫулта 18.000 тенкӗ убытка пачӗ. Ҫуркунне хулара ӗҫмелли шыв тупма хӗн. Сундырка шывӗ урлӑ каҫма май ҫук пирки Атӑл шывне ӗҫме тивет. Хула урамӗсенче тротуарсем ҫук, ҫуркуннепе кӗркунне пылчӑк. Сессирен эпӗ хулари коммуналлӑ предприятисем валли пурӗ 70.000 тенкӗ укҫа пама ыйтатӑп.

Наркомместпромпа Наркомфин ӗҫӗнчи ҫитменлӗхсем ҫинчен ҫакна каламалла: Наркомместпром районри промышленность предприятисенче оборудованисем мӗнле тӑнине тӗплӗн пӗлмест, оборудованисем кӳрсе килес, вӗсене тӗрӗс валеҫес тӗлӗшпе ҫителӗксӗр ӗҫлет. 1940 ҫулта Сӗнтӗрвӑрринчи катка-пичке заводне тӗрлӗ станоксем 18 тата пӗр локомобиль кирлӗ пулнӑ. Анчах та завода 2 станок кӑна панӑ.

Катка-пичке тӑвакан завод иртнӗ ҫултах ҫӗнӗ цеха ӗҫе яма пултарнӑ. Ҫуртне тунӑ. Анчах та станока ӗҫлеттерме энерги ҫитмен пирки халӗ ахалех ларать. Наркомместпром Васильков юлташ ҫак завода локомобиль тупса парас тӗлӗшпе татӑклӑ ӗҫсем тумасть.

Районри промышленность предприятисем продукци туса кӑлармалли плана вӗсенче оборудованисем мӗнлине шута илмесӗр тӑваҫҫӗ. Сӑмахран, пирӗн районри промкомбинатӑн катка-пичке тӑвакан заводӑн план тӑрӑх хатӗр пичкесем туса кӑлармалла. Хатӗр пичкесем туса кӑларас пулсан, сушилка тата парилка кирлӗ, анчах вӗсем заводӑн ҫук. Ҫакӑн ҫинчен Наркомместпром Васильков юлташа пӗлтерсен, вӑл Госплан ҫине йӑвантарчӗ, Госпланӗ ҫак ӗҫе Наркомместпром пуҫарнӑ, тет.

Районри промышленность предприятисен продукцийӗсене сутасси те йӗркеллӗ мар. Пирӗн районри промкомбинатӑн апрелӗн 1-мӗш тӗлне хатӗр продукци 200 пин тенке ҫитнӗ, анчах та Наркомместпром ҫак продукцисене вырнаҫтарма халӗ те нарядсем памасть. Ҫакна пула комбинат укҫа-тенкӗ тӗлӗшӗнчен йывӑрлӑха кӗрсе карӗ. Наркомместпром ҫакна пӗлет, анчах та конкретлӑ ӗҫ туни ҫук.

Малалла Наркомфин ҫинчен. Наркомфин хӑшпӗр чухне вырӑнти Советсен бюджет правине шута илмест. Ҫапла вара, иртнӗ ҫулта Наркомфин пирӗн район бюджетӗнчен ним сӑлтавсӑрах 82,7 пин тенкӗ укҫа касса илчӗ. Ҫак сумма вӑл вырӑнти промышленность предприятисем район бюджетне панӑскер пулнӑ.

Бюджета планлас тата ӑна тултарас ӗҫре те ҫитменлӗхсем пур. Наркомфинӑн оборотран илекен налогсем тӑрӑх квартал планӗсене предприятисен производствӑллӑ заданисене тата промтаварсен фондне шута илсе тумалла.

Пирӗн умра пысӑк задачӑсем тӑраҫҫӗ. ВКП(б) Пӗтӗм Союзри XVIII конференци решенийӗсемпе хӗҫпӑшалланса, хуҫалӑх тата культура строительствинче ҫӗнӗ ҫитӗнӳсем тумалла. Пирӗн ҫӗршыва коммунистсен партийӗ, унӑн Ленинла-Сталинла Центральный Комитечӗ тата аслӑ Сталин юлташ ертсе пыни коммунизм строительствинче чаплӑ ҫӗнтерӳсем патне илсе пырать. **(Алӑ ҫупассӗ).**

ЧĂВАШ АССР 1-мĕш СОЗЫВРИ ВЕРХОВНЫЙ СОВЕЧĔН V СЕССИЙĔ

Чăваш АССР 1941 çулти бюджечĕ çинчен тунă доклад тăрăх пынă пренисем

Апат-çимĕç промышленность Халăх Комиссарĕн Г. М. Крючков юлташăн сăмахĕ

Депутат юлташсем! Апат-çимĕç промышленноçĕ те, халăх хуçалăхĕн ытти отраçлисемпе пĕрлех, ăнăçлăн аталанса пырать. Продукци кăларасси çулран-çул ытларах ӳсет. Республикăри апат-çимĕç промышленноçĕ 1940 çулти плана 105 процент тултарчĕ.

1941 çулта, правительство çирĕплетсе панă программа тăрăх, 45 миллион тенкĕлĕх, урăхла каласан, иртнĕ çултинчен 15 миллион тенкĕлĕх ытларах продукци туса кăлармалла. Кăçалхи пĕрремĕш кварталти плана 101 процент тултарнă.

Анчах уйрăм предприятисем плана тултарман. Уйрăмăнах Етĕрнери çу завочĕ начар ĕçлет. Чăн та, вăл юлашки вунă кун хушшинче талăкри графика пурнăçа кĕртсе пыма пуçларĕ, анчах ку пĕрре те çителĕклĕ мар.

Апат-çимĕç промышленноçĕ бюджет умĕнче хăйĕн обязательствисене пурнăçа кĕртеймерĕ. Облаçа пăхăнса тăракан предприятисем бюджета тултараймарĕç. Вăл Етĕрнери çу завочĕ тата Шупашкарти макарон фабрики начар ĕçленинчен килнĕ.

Пĕтĕм наркомат тăрăх накоплени планне 1940 çулта 90,5 процент тултарнă. Çав вăхăтрах района пăхăнса тăракан промышленность накоплени планне 181,5 процент тултарнă.

Докладчик та, тухса калакан депутатсем те апат-çимĕç промышленноçĕн ĕçĕнчи çитменлĕхсене тĕрĕс критиклерĕç. Апат-çимĕç промышленность Наркомачĕ 1941 çулта бюджета уйăрса памалли тӳлевсем тăрăх плана пĕтĕмпех тултарас тĕлĕшпе тумалли мероприятисене пурне те туса пырĕ.

Депутат юлташсем! СССР Совнаркомĕпе ВКП(б) Центральный Комитечĕ вырăнти чĕртавартан куллен кирлĕ таварсемпе продовольстви туса кăларас ĕçе вăйлатмалли мероприятисем çинчен йышăннă постановлени партипе советăн вырăнти организацисем умне, апат-çимĕç промышленность работникĕсем умне пысăк задачăсем лартать.

Апат-çимĕç предприятийĕсене ӳстерсе пыма пирĕн республикăра хăйсем тĕллĕн ӳсекен çимĕçсем (йывăç улми, клюква, çырласем, кăмпасем т. ыт. те) нумай, вĕсенчен тутлă апат-çимĕçсем хатĕрлеме пулать.

1941 çулти плана ăнăçлăн тултарас тесен, ĕçсынни депутачĕсен районри Совет исполкомĕсен районри промышленность предприятийĕсене конкретлăн, оперативлăн ертсе пырас пулать. Уйрăмăнах вырăнти чĕртаварсене хатĕрлес ĕç начар пырать. Илер Кувакино районнех. Унта плодоварочнăй предприяти тунă, вăл предприяти валли сахăр та тупнă. Анчах, хăй вăхăтĕнче çырласемпе панулмисем хатĕрлесе хуман пирки, ку предприяти халĕ те ĕçлемест. Çавăн пекех Шупашкарти плодоварочнăй завод та хăйне валли çимĕçсене кирлĕ чухлĕ хатĕрлесе хуман. Çавăнпа та халĕ ĕнтĕ вĕсем клюквăна хаклă хакпа туянса варени тăваççĕ.

Районсенчи хăшпĕр руководительсем вырăнти чĕртавартан апат-çимĕç продуктисем ытларах туса кăларассишĕн тăрăшмаççĕ, вĕсем фондран дефицитлă чĕртаварсем ытларах парасса кĕтсе лараççĕ. Сăмахран, Советски районра панулми чусти, çырла-çимĕçсен сĕткенĕ туса кăларассине, çырла-çимĕçсем типĕтессине анлăн организацилеме пултараççĕ. Анчах райсовет исполкомĕ çак ĕçсене тума йывăр тесе шутлать, вăл кондитерски цех организацилеме тăрăшмасть. Кондитерски производствăсем уçасси çинчен ытти райсоветсен исполкомĕсем те ыйту лартаççĕ. Астăвас пулать, апат-çимĕç продуктисем ытларах пулччăр тесен, пирĕн вырăнти чĕртаварсемпе туллин усă курас пулать.

Эпĕ ĕçсынни депутачĕсен районри Совечĕсене апат-çимĕç промышленность предприятийĕсем çине ытларах çаврăнса пăхма, вĕсене кулленех пулăшса пыма ыйтатăп.

1940 çулта апат-çимĕç промышленность предприятийĕсем çĕнĕ цехсем организацилеме тата районсенче çĕнĕ производствăсем организацилеме 1766,0 пин тенкĕ расходланă. Çĕнĕрен 7 предприяти, хальхи предприятисем çумĕнче 12 цех туса лартнă. 1941 çулта апат-çимĕç промышленность предприятийĕсене çĕнĕ предприятисемпе цехсем организациленĕ çĕре 3 миллион тенкĕ ытла укçа-тенкĕ хывмалла. Вăл шутран сăра тăвакан заводсем 2, ĕçмелли тутлă шывсем тăвакан заводсем 2, крахмал завочĕ, макарон производстви, икĕ арман туса лартмалла.

Депутат юлташсем! Апат-çимĕç промышленность работникĕсем, Партин Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ йышăннă решенисемпе хавхаланнăскерсем, хăйсен обязательствине чыслăн пурнăçа кĕртĕç. Чăваш республикинчи ĕçсыннисем, Ленин—Сталин партийĕ тата Совет Правительстви тавра тачă пĕтĕçсе тăрса, халăх хуçалăх аталанăвĕн 1941 çулти планне тата бюджета ăнăçлăн тултарĕç. **(Алă çупаççĕ).**

П. А. Григорьева депутат сăмахĕ

Депутат юлташсем! Совнарком Чăваш АССР Верховный Совечĕн Сессинче пăхса тухма тăратнă 1941 çулти республика бюджетне, Бюджет Комиссийĕн тӳрлетӳвĕсемпе пĕрле, çирĕплетме сĕннипе килĕшетĕп.

Социализмлă строительствăн çитĕнĕвĕсене республикăри кашни районрах куратпăр. Партипе правительство тата халăхсен çулпуçĕ Сталин юлташ ертсе пынипе Чăваш республики колхоз стройне çирĕплетес, тырпул тухăçлăхне ӳстерес, хутла пĕлменнисене тата сахал пĕлекенсене вĕрентес, трахом чирне пĕтерес тĕлĕшпе пысăк çитĕнӳсем турĕ.

Партипе правительство чăваш халăхĕшĕн тăрăшнине Шăхасан районĕн бюджечĕ тăрăх социаллă-культурăллă ĕçсене яма укçа уйăрса парасси çулран-çул ӳссе пыни те аван кăтартса парать. 1940 çулта Шăхасан районĕн пĕтĕм бюджетĕнчен—2.951.200 тенкĕрен 2.168.800 тенкине социаллă-культурăллă ĕçсене тума уйăрса панă.

Хальхи вăхăтра Шăхасан районĕнче 23 пуçламĕш шкул, 13 тулли мар вăтам шкул, 4 вăтам шкул, 24 вулав çурчĕ, 21 клуб, 4 библиотека ĕçлет.

Культурăллă учрежденисен ĕçĕнче пысăк çитменлĕхсем те пур-ха. Вырăнти финанс оргăнĕсем çак учрежденисен нушисем çине питех çаврăнса пăхасшăн мар, укçа-тенкĕ вăхăтра парса тăмаççĕ. Районри суту-илӳ организацийĕсем те шкул ачисем валли кĕпе-тумтирсем, учебниксем тăратас енĕпе начар ĕçлеççĕ.

Районра пионерсен лагерĕсен ĕçне япăх йĕркеленĕ. Вĕсенче выртса тăмалли вырăнсем тата оборудованисем çителĕксĕр. Çак çитменлĕхсене Наркомпросăн кĕске вăхăтрах пĕтермелле. Çавнашкалах Шăхасанти, Ямашри, Шуркассинчи вăтам шкулсен тата Ухманти, Матьшӳри тулли мар вăтам шкулсен çурчĕсене юсамалла.

Район центрĕнче хресчен çурчĕ пулмалла. Анчах унăн строительствине, укçа-тенкĕ çук пирки, çулран-çул хăварса пыраççĕ. Çавнашкалах, ача яслин ятарласа лартнă çурчĕ çук. Вăл çын патĕнче вырнаçнă. Ача яслин районри çуртне тума пĕлтĕр тытăннă, 6 пин тенкĕ расходланă.

Тепĕр асăрхаттару вăл—Шăхасанти район больницин çуртне юсасси çинчен. Çурта юсамалла, ăна 1935 çултанпа юсаман. Кăçал ăна юсамасăр, çаплипех хăварма май çук.

Çакна кăтартса пама кирлĕ: пирĕн районри финоргăнсен ĕçĕ чылаях лайăхланни курăнать, çавах та вĕсен ĕçĕнче пысăк çитменлĕхсем чылай-ха. Тӳлев дисциплини начар. Çавна май бюджета йĕркеллĕ тултарса пырайман, учительсене ĕçукçи тата социаллă-культурăллă ĕç валли укçа парса тăрас ĕçре пысăк чăрмавсем пулса пынă.

Шăхасан районĕнчи чылай шкулсен çуртне юсама, хресчен çурчĕ, ача яслисен çурчĕсене лартма, больницăна юсама кирлине шута илсе, эпĕ Сессинчен Шăхасан районĕн бюджечĕ тăрăх 100 пин тенкĕ укçа хушса пама ыйтатăп.

Нимĕн иккĕленмелли те çук, Чăваш АСС Республикин 1941 çулти бюджетне ăнăçлăн тултарăпăр, мĕншĕн тесен пире Ленинла-Сталинла парти тата Сталин юлташ хăй ертсе пырать. **(Алă çупаççĕ).**

С. Н. Бодров депутат сăмахĕ

Депутат юлташсем! Кунта тухса каланă депутатсем республика бюджетне, Бюджет Комиссийĕ панă хушусене кĕртсе, çирĕплетесси çинчен сĕнӳсем пачĕç. Эпĕ çав сĕнĕве ырлатăп. Республикăри ĕçсыннисем Сесси решенийĕсене хапăл тусах йышăнĕç, 1941 çулти бюджета пурнăçа кĕртессишĕн кĕрешĕç.

Депутат юлташсем! Бюджет Комиссийĕн членĕ пулса тăнă май, манăн Наркомпищепром тата Наркомхоз ĕçĕсемпе палланмалла пулчĕ. Эпĕ вĕсен ĕçĕнчи уйрăм ыйтусем тăрăх каласшăн.

Апат-çимĕç промышленноçĕ халăх хуçалăхĕн уйăрăлми пайĕ пулса тăрать. Вăл та, халăх хуçалăхĕн ытти отраçлисем пекех, çулран çул ӳссе пырать. Апат-çимĕç промышленность Наркомачĕ иртнĕ çулта производствăпа финанс планне 105 процент тултарчĕ. Висĕм çулхипе танлаштарсан, иртнĕ çулта продукци кăларасси 18,7 процент хушăннă. План тăрăх 13,5 процент ӳстермелле пулнă.

Анчах Наркомпищепром ĕçĕнче çитменлĕхсем те сахал мар-ха. Наркомпищепром финанс дисциплинине пăхăнса ĕçлеме кирлине ăнланса çитмен. Иртнĕ çулта ку наркомат ĕçукçи фондне 278.700 тенкĕ ытлашши расходланă. Анчах унăн предприятийĕсем тупăш илес плана 90 процент кăна тултарнă.

Шупашкарти макарон тăвакан фабрика юлашки икĕ кварталта начарах мар ĕçлесе пырать. Анчах 1940 çула вăл начар результатсемпе вĕçлерĕ. Продукци кăларас плана 49,6 процент çеç тултарнă. Продукцин хăйне ларакан хакне йӳнетес вырăнне 5,9 процент таран ӳстернĕ.

Етĕрнери çу завочĕ 1940 çулти плана 92,2 процент кăна тултарнă, çĕршыва 68 тонна çу тата 154,5 тонна олиф паман. Ĕçукçи фондне кунта 184 пин тенкĕ ытлашши расходланă.

Мельтреста кĕрекен арман авăртакан 12 предприятирен 7-шĕ кирлĕ пек ĕçлеймен. Çĕрпӳри арман хăйĕн планне 69,7 процент çеç тултарнă. Пăрачкаври—54,1 процент, Куславккари 67,3 процент тултарнă. Вĕсем государство укçине перекетлеме пĕлмеççĕ. Начар ĕçленине пула продукцин хăйне ларакан хакĕ 14,3 процент ӳснĕ, ĕçукçи фондне 12700 тенкĕ ытлашши расходланă.

Хăшпĕр предприятисенче чĕртавара перекетлессишĕн, машинăсемпе тĕрĕс усă курассишĕн, уйрăмăнах плана график тăрăх тултарса пырассишĕн кĕрешессине организацилемен. Нумай предприятисенче рабочисен ĕçне кирлĕ пек организацилемен, ĕçĕн культури çук.

Çĕнĕ предприятисем организацилесси вăрахăн пулса пырать. Сăмахран, Чăваш АССР Совнаркомĕпе ВКП(б) Чăваш Обкомĕ йышăннă постановлени тăрăх, Наркомпищепромăн 20 предприяти тата цехсем организацилемелле. Анчах халлĕхе «хатĕрленеççĕ» кăна-ха, татăклă ĕçсем туни палăрсах каймасть. Çавна пула Улатăр хулинче макарон тăвакан мастерской, Вăрнарта крахмал завочĕ, Сĕнтĕрвăррипе Çĕмĕрлере сăра пĕçерекен заводсем тăвасси вăраха юлса пырать.

Райсовет исполкомĕсем те апат-çимĕç промышленность ĕçĕсем пирки сахал интересленеççĕ.

Депутат юлташсем! Эпĕ коммуналлă хуçалăх Халăх Комиссариачĕн ĕçĕсем çинчен чарăнса тăрасшăн. Унăн предприятийĕсем 1940 çулти производствăпа финанс планне 77,6 процент кăна тултарнă. Кая юлса пыракансен шутĕнче: коммуналлă мунчасем, водопроводсем, электростанцисем т. ыт. те. Наркомхоза пăхăнса тăракан 5 электростанцирен пĕр электростанци те хăйĕн планне тултарайман. Вĕсем топливăна перекетлессишĕн, продукцин хăйне ларакан хакне йӳнетессишĕн çителĕклĕ кĕрешмеççĕ.

Хуласенчи водопроводсем те иртнĕ çулта начар ĕçленĕ. Плана 57,6 процент кăна тултарнă. Çавăн пекех коммуналлă мунчасем те хăйсен планĕсене 62,4 процент çеç тултарнă. Пурăнмалли çуртйĕрсемпе тĕрĕс усă курмаççĕ, контроль çук. Капитальнăй строительство планне 52,1 процент тултарнă. Водопроводсем çĕнĕрен хывма 484.500 тенкĕ пăхнă пулнă, çак укçаран 45,3 процентне çеç усă курнă.

Пирĕн республикăра хуласем—7, рабочи поселоксем—5. Анчах Наркомхоз хуласемпе поселоксен благоустройстви çине тивĕçлипе çаврăнса пăхмасть. Пирĕн республикăри хуласенче культурăллă садсемпе парксем çителĕксĕр, чылай çĕрте урамсемпе тротуарсене чул сарса тухман. Çак вăхăтрах благоустройство валли панă 1145 пин тенкĕ укçаран 65,9 процентне кăна усă курнă.

Наркомхозăн хăйĕн предприятийĕсене конкретлăрах ертсе пымалла, хуласемпе поселоксен благоустройстви çине ытларах çаврăнса пăхмалла, бюджетпа панă укçа-тенкĕпе тĕрĕс тата пĕтĕмпех усă курмалла.

Депутат юлташсем! Йĕпреç районĕнче рабочисемпе служащисен шучĕ ӳссех пырать. Çавна май Йĕпреçри больницăра рентген кабинетне лайăх оборудованисемпе пуянлатас ыйту çивĕччĕн тухса тăрать. Сессирен эпĕ рентген кабинечĕ валли оборудованисем илме тата рентген аппаратурине вырнаçтарса лартма бюджетра 6 пин тенкĕ укçа уйăрса пама палăртма ыйтатăп. Йĕпреçре ача çуратмалли çурт пур. Ăна 1937 çултанпах тăваççĕ, анчах халĕ те туса çитереймеççĕ. Çавăнпа та çак çурта туса пĕтерме 10 пин тенкĕ пама ыйтатăп.

Депутат юлташсем! Государство бюджетне тултарнă тата пурнăçа кĕртнĕ май тăван çĕршывăн тĕреклĕхне татах та ытларах çирĕплететпĕр. Партин XVIII конференцийĕ йышăннă решенисене пурнăçа кĕртсе пырса, партин Центральный Комитечĕ тата аслă çулпуç генилле Сталин юлташ ертсе пынипе эпир çĕнĕ çĕнтерӳсем патнелле хăвăрттăн каятпăр. **(Алă çупаççĕ).**

А. Н. Лебедева депутат сăмахĕ

Депутат юлташсем! Ленин—Сталин партийĕ ертсе пынипе Совет Союзĕнчи ытти республикăсемпе пĕрлех пирĕн Чăваш республики те пысăк çитĕнӳсем туса пырать. Чăваш АСС Республикин 1941 çулти бюджечĕ пирĕн халăх хуçалăхĕ тата культура ӳснине уççăнах кăтартса парать.

Пирĕн Кувакино районĕн бюджечĕ çулран çулах ӳссе пырать. Авалхи Кувакино вулăсĕн бюджечĕ 100 пин тенкĕрен кăна тытăнса тăнă пулсан, кăçал пирĕн районăн бюджечĕ 2.221 пин тенке çитет.

Депутат юлташсем! М. И. Калинин юлташ ĕçсынни депутачĕсен районсенчи тата ялсенчи Совечĕсене чĕнсе каланинче культурăпа воспитани ĕçне вăйлатса пыма хушрĕ. Вырăнти Советсем çав чĕнĕве пурнăçласа пырса пысăк çитĕнӳсем турĕç. Воспитани ĕçне малашне те анлăн сарса пымалла.

Пирĕн районри вулав çурчĕсем ĕçсыннисене воспитани парас ĕçре тата вĕсен культурлăхне ӳстерме пулăшса пыраççĕ. Кладбищери вулав çурчĕ уйрăмах лайăх ĕçлет. Унта таса, çутă тата культурлă. Вулав çурчĕ çумĕнче хор, драма тата агротехника кружокĕсем ĕçлеççĕ. Вăл кружоксен ĕçне ялти актив активлăн хутшăнать. Художествăллă пултарулăх смотрĕнче вулав çурчĕ преми илме тивĕçлĕ пулчĕ.

Вулав çурчĕсен ĕçĕнче çитĕнӳсемпе пĕрлех çитменлĕхсем те пур-ха.

Кувакино районĕ тăрăх 1940 çулта политпросвет учрежденийĕсем валли 86.700 тенкĕ уйăрнă пулнă. Вăл укçаран 17.300 тенкĕ усă курмасăр хăварнă.

Райсутĕç пайĕсем вулав çурчĕсен ĕçне тĕрĕслесе тăмаççĕ. Сутĕç оргăнĕсен политпросвет учрежденийĕсен ĕçĕсем çине ытларах çаврăнса пăхмалла.

Наркомздрав çинчен те пĕр-ик сăмах калас пулать. 1939 çулта пирĕн районра çĕнĕ больница тунăччĕ. Унта паянхи кунччен те кирлĕ оборудованисене илсе çитермен. Уйрăм врачебнăй кабинет çук. Чирлĕ çынсене тăхăнтармалли кĕпе-тумтир т. ыт. инвентарьсем çитмеççĕ.

Наркомздравра ĕçлекенсем районсенче сахал пулаççĕ, больницăсен ĕçĕсене тĕрĕслесе тăмаççĕ. Вырăнти оргăнсем укçа-тенкĕ фончĕпе мĕнле усă курнине те тĕрĕслемеççĕ. Ялсенчи фельдшерсене, медсестрасене ĕçукçи вăхăтра тӳлемеççĕ. Сăмахран, Миренкăри медсестрана 1940 çулта 5 уйăх хушши ĕçукçи тӳлемен пулнă. Наркомфин сывлăха сыхлас ĕç валли уйăрнă укçана кирлĕ чухлĕ памасть.

Турдаковри тата Любимовкăри фельдшер пункчĕсем 1940 çулта ĕçлеме тытăнмалла пулнă. Работниксем çук пирки вăл пунктсем кăçалхи январĕн 1-мĕшĕнчен кăна ĕçлеме тытăнчĕç. Бюджетпа çак пунктсене июлĕн 1-мĕшĕнчен кăна уçма палăртнă. Çавăнпа эпĕ 1941 çулти бюджетра халь асăннă фельдшер пункчĕсем валли 14.100 тенкĕ укçа хушса пама ыйтатăп.

Мишуковри амбулаторине юсама 5 пин тенкĕ укçа панăччĕ. [illegible] укçапа строительство материалĕсем илнĕ. Амбулаторине юсаса çитерме татах 10 пин тенкĕ укçа кирлĕ пулать. Çавăнпа эпĕ çак укçана Кувакино районĕн бюджетĕнче пăхса хăварма ыйтатăп.

Кувакино район центрĕнче колхозниксен çурчĕ кирлĕ. Пирĕн район центрне килекенсем валли кĕрсе выртма вырăн çук. Колхозниксен çуртне тума бюджетпа тата 15 пин тенкĕ укçа уйăрни кирлĕ.

1941 çулти бюджета пурнăçлама условисем çителĕклĕ, мĕншĕн тесен, пире коммунистсен партийĕ, унăн çулпуçĕ, пирĕн учитель Сталин юлташ ертсе пырать. **(Алă çупаççĕ).**

С. П. Носков юлташ сăмахĕ

(Ĕçсынни депутачĕсен Çĕмĕрле райсовет исполкомĕн председателĕ)

Депутат юлташсем! Чăваш халăхĕ аслă вырăс халăхĕ пулăшнипе историллĕ кĕске срокра хăй культура тата экономика тĕлĕшĕнчен кая юлнине пĕтерме пултарчĕ.

Эпир малта пыракан техникăпа хĕçпăшалланнă, шултăра промышленность тунă. Ялхуçалăхне коллективизациленĕ. Республикăра хутла пĕлменнисен пĕчĕк проценчĕ кăна юлнă. Чăваш халăхĕшĕн хăрушă чире—трахомăна пĕтерсе пыратпăр. Формипе нациллĕ, содержанипе социализмлă культура хăвăрт аталанса пырать.

Пирĕн республикăра халăх хуçалăхĕн тĕрлĕ отраçлисенче ĕçлеме пултаракан кадрсем ӳссе çитĕнчĕç.

Çĕмĕрле районĕн çитĕнĕвĕсем сахал мар. Çĕмĕрле районĕнчи промышленность çулсерен 30 миллион тенкĕлĕх продукци туса кăларать.

Районра пуçламĕш шкулсем—19, тулли мар вăтам шкулсем—12 тата вăтам шкулсем—7.

Районра нумаях та пулмасть фельдшер пункчĕсем 2 пулнă пулсан, халĕ икĕ больница пур. Вĕсенче 19 врач тата медработниксем 75 çын ĕçлеççĕ.

1940 çулта бюджет тăрăх халăха вĕрентме 2.462,2 пин тенкĕ, халăх сывлăхне сыхлама 1.287,3 пин тенкĕ расходланă.

Çĕмĕрле хули—çамрăк хула. Вăл промышленноçлă икĕ предприяти [illegible] кĕсĕ çинче пуçланса карĕ. Халĕ ĕнтĕ хулара предприятисемпе учрежденисем нумай. Унта 4 шкул, темиçе клуб, мунча, суту-илӳ тăвакан магазинсем пур.

Хулан урам тăршшĕсем 36 километр. Анчах та 0,95 километрне кăна чул сарнă, ытти урамсене йĕркене кĕртмен, хăшпĕр урамсенче çӳреме те май çук. Сессирен Çĕмĕрле хулин урамĕсене чул е торцовка сарса тухма 120 пин тенкĕ укçа хушса пама ыйтатăп.

Хулара электроэнерги ытлашшипех пур. Анчах та хулана çутатас ĕç питĕ çителĕксĕр, хулан хăшпĕр урамĕсене пачах çутатмаççĕ. Коммунальнăй хуçалăх Халăх Комиссариачĕ хулари электроэнергипе туллин усă курас тĕлĕшпе сахал тăрăшать. Сессирен Çĕмĕрле хулинче электрификацин пĕрремĕш линине туса çитерме 150 пин тенкĕ укçа хушса пама ыйтатăп.

Районри организацисен çуртсем çук. Халĕ вĕсем гостиницăна вырнаçнă, хула гостиницăсăр тăрса юлчĕ. Хулана пыракансене ниçта кĕрсе выртма çук. Çавăнпа та Сессирен райсовет тата парти райкомĕ валли çурт тума строительство материалĕсем хатĕрлемеллĕх 40—50 пин тенкĕ укçа хушса пама ыйтатăп.

Финанс Халăх Комиссариачĕн ĕçĕсем çинчен. Бюджета тултарнă чухне час-часах пысăк çитменлĕхсем пулаççĕ. Сметăсене улăштарса пĕтереççĕ. Çапла, Çĕмĕрле хули благоустройстви валли панă укçаран çуррине яхăн Наркомфин каялла илчĕ. Çавăн пекех доходсене планланă чухне те йăнăшсем пулаççĕ. Çакнашкал çитменлĕхсене хăвăрт пĕтерес пулать.

ВКП(б) Пĕтĕм Союзри XVIII конференцийĕ хыççăн Наркомместпромăн хăйĕн ĕçне урăхлатса çĕнетмелле пулнă. Анчах халĕ те вырăнсене, предприятисене ĕçпе пулăшас, вĕсене конкретлă ертсе пырас вырăнне хут ытларах çыраççĕ, приказсем ытларах кăлараççĕ.

Стройматериалсен Управленийĕ предприятисене конкретлă ертсе пымасть. Пирĕн районри черепица мастерскойĕн оборудованисем çук, кирпĕч завочĕн локомобиль çук.

Депутат юлташсем! Чăваш республикин бюджетне тултарас пирки нимĕн иккĕленӳ те пулма пултараймасть. Пирĕн халăх коммунистсен парти тата Сталин юлташ ертсе пынипе коммунизм строительствинче яланах чаплă çĕнтерӳсем туса пырать. **(Алă çупаççĕ).**

О. Т. Харитонова депутат сăмахĕ

Депутат юлташсем! Чăваш республикин бюджечĕ республикăна хуçалăхпа культура тĕлĕшĕнчен малалла аталантарса пырас задачăсемпе килĕшсе тăрать. Бюджетра вăтам шкулсен, больницăсен, медицина пункчĕсен шутне ӳстерме, коммунальнăй çуртйĕрсен строительствине сарма палăртнă.

Наркоматсемпе вырăнти советсен исполкомĕсен задачи — çав средствăсемпе туллин тата тĕрĕс усă курасси, бюджета пурнăçа кĕртес тĕлĕшпе кулленех тата çине тăрса ĕçлесси, бюджетран паракан средствăсене мĕнле расходланине çирĕппĕн контроллесе пырасси пулать.

Эпĕ хăшпĕр наркоматсен ĕçĕсем çинчен чарăнса тăрасшăн. Кунта Наркомздрав ĕçĕнчи çитменлĕхсем çинчен каларĕç ĕнтĕ. Наркомздрав хăйĕн ĕçне кăштах лайăхлатрĕ пулсан та, вăл хăйне пăхăнса тăракан учрежденисене начар контроллесе тăрать, ĕçсыннисене медицина пулăшăвĕ парас ĕçе лайăхлатма врачсем умне татăклă требованисем кăларса тăратмасть, уйрăмăнах медицина пункчĕсене ăçта тумаллине планлас, медицина ĕçĕнчи кадрсене вырнаçтарса тухас енĕпе начар ĕçлет.

Кăçалхи çулăн бюджечĕ тăрăх пирĕн районра больница тума палăртнă. Пирĕн районри руководительсен задачи — строительство ĕçне пĕтĕмпех пурнăçа кĕртме пур майсене те тăвасси çинче пулать, анчах ку ĕçре пире Наркомздравăн та пулăшмалла, проектпа смета материалĕсене вăхăтра туса хатĕрлемелле.

Наркомздравра единоначали те çирĕп мар. Çавна пула медицина работникĕсене Нарком хушмасăрах пĕр районтан тепĕр района куçарни çинчен калакан фактсем те пур.

Пирĕн республикăра больницăсене районсем хушшинче мĕнле вырнаçтарса тухнине илес пулсан, кунта эпир пит пысăк тĕрĕсмарлăх пуррине куратпăр. Сăмахран, Сĕнтĕр районĕнче 38.480 çын валли 3 больница, Куславкка районĕнче 37 пине яхăн çын валли 4 больница пур, вĕсенче врачсем 23 çын ĕçлемелле. Комсомольски районра 30 пин ытла çын валли халлĕхе пĕр больница тата ялан ĕçлекен пĕр врач та çук-ха.

Çак цифрăсем ĕнтĕ Наркомздрав больницăсене тĕпллĕн шутламасăр вырнаçтарса тухни çинчен, унăн работникĕсем вырăнсенче сахал пулни çинчен тата медицина кадрĕсене тĕрĕс мар вырнаçтарса тухни çинчен калаççĕ.

Аптекоуправлени çинчен пĕр-ик сăмах калас пулать. Аптекоуправлени больницăсене валли тĕрлĕ эмельсемпе оборудованисем кӳрсе килес тĕлĕшпе питех те япăх ĕçлет. Вăл 1940 çулти таварçаврăнăш планне — 74,8 процент, таварсем кӳрсе килмелли плана — 65,5 процент çеç тултарнă. Чăвашаптекоуправленийĕн лабораторийĕнче эмельсене тĕрĕс мар хатĕрленĕ тĕслĕхсем те пулнă.

Аптекоуправлени ĕçĕнчи çитменлĕхсене халех пĕтерес пулать.

Эпĕ тата Наркомзем ĕçĕ çинчен каласшăн. Наркомзем ĕçе пур чухне те конкретлă ертсе пыраймасть-ха. Пирĕн

районра выльăхсене искусствăллă майпа пĕтĕлентермелли пункт уçнă. Çавна май эпир пĕр çынна курсра вĕрентрĕмĕр. Халĕ пĕтĕм ĕç те ăйăр çуккин çинче тăрать. Ăйăра Çĕрпӳ районĕнчен пама пулчĕç, анчах унта çук. Григорьев юлташпа калаçнă хыççăн, вăл: «Йĕпреç районĕнчен илетĕр», терĕ. Йĕпреç районне çын ятăмăр, анчах пире валли унта та ăйăр пулмарĕ, мĕншĕн тесен вĕсене хăш районра кирлипе кирлĕ маррине шута илмесĕрех валеççе тухнă.

Çавăн пекех тата Наркомзем машинно-тракторнăй станцине çĕр участокĕ уйăрса парас тĕлĕшпе те мерăсем йышăнмасть.

Пирĕн районра кăçал межрайоннăй учрежденисене чылай организацилеççĕ. Ку ĕнтĕ, паллах, пит аван. Анчах çак учрежденисене вырнаçтарма тата вĕсенче ĕçлекен работниксене пурăнма пирĕн çуртйĕрсем çитмеççĕ.

Халĕ пирĕн районра государство хăрушсăрлăхĕн межрайоннăй отделенине организацилеççĕ, çак учреждени валли тата унăн работникĕсене пурăнма çуртйĕрсем кирлĕ пулаççĕ, çавна тума эпĕ Сессирен 40 пин тенкĕ уйăрса пама ыйтатăп. Çавăн пекех тата халĕ организациленĕ урапа-çуна юсакан мастерскойăн оборотри средствисене 29 пин тенке çитерме ыйтатăп. Эпидемически отряда тытса тăма 4700 тенкĕ пама палăртнă, анчах çак сумма эпидемиолога ĕç укçи пама та çитмест. Çакна валли те кирлĕ таран укçа-тенкĕ уйăрса пама ыйтатăп.

Кунсăр пуçне типографине туса пĕтерме 16 пин тенкĕ, тăлăх ачасене пулăшу пама 5 пин тенкĕ, шкулсем çумĕнче интернатсем уçма 6 пин тенкĕ уйăрса пама ыйтатăп.

Депутат юлташсем! Чăваш АССР бюджетне çирĕплетме сĕнетĕп. Чăваш АССР бюджетĕнче пирĕн орденлă республикăри ĕçсыннисен культурăллă тата хуçалăхлă пурнăçне лайăхлатассишĕн Сталинла тăрăшни уççăн палăрать.

Сывă пултăр пирĕн тăван атте, аслă çулпуç тата учитель, пирĕншĕн ырми-канми тăрăшса ĕçлекен Сталин юлташ! **(Алă çупаççĕ).**

САМАХСЕМ НЕСКЕТНЕ СТЕНОГРАММА ТАРАХ ПИЧЕТЛЕНЕÇÇĔ.

Совет Союзĕпе Япони хушшинче нейтралитет çинчен тунă пакт пирки ютçĕршывсенчи хаçатсем мĕн çыраççĕ

КАНАДА

НЬЮ-ЙОРК, апрелĕн 15-мĕш. (ТАСС). Совет Союзĕпе Япони хушшинче нейтралитет çинчен пакт тунă пирки Канадăри хаçатсем нумай статьясем çырса кăлараççĕ.

США

НЬЮ-ЙОРК, апрелĕн 15-мĕш. (ТАСС). ССР Союзĕпе Япони хушшинче нейтралитет çинчен тунă пакт США-ри хаçатсен тĕп теми пулса тăрать. Хаçатсем пакт статьисен содержанийĕ çинчен, çавăн пекех тата вăл кучуххи тĕнчери обстановкăра мĕнле вырăн йышăнса тăни çинчен нумай çыраççĕ.

Ассошиэйтед пресс агентствин Лондонри корреспонденчĕ, «вырăс çыннисем» çине кăтартса парса, çапла çырать: Совет Союзĕпе Япони хушшинче тунă пакт нихăш çĕршыва та, нисти çĕршыва та хирĕç пымасть. Çав Маккензи агентствин корреспонденчĕ пакт пирки çапла çырать: «Совет Союзĕпе Япония, нейтралитет тытса тăрасси çинчен калакан обязательствăсăр пуçне, хăйсем çине урăх нимĕнле обязательствăсем те илменни курăнать».

ТУРЦИЯ

СТАМБУЛ, апрелĕн 15-мĕш. (ТАСС). ССР Союзĕпе Япони хушшинче нейтралитет çинчен пакт туни çинчен калакан пĕлтерĕве пур хаçатсем те пичетлесе кăларнă. Пакт пирки çырнă статьяра «Тан» хаçат çапла çырать: ССР Союзĕпе Япони хушшинче нейтралитет çинчен тунă пакт калама çук пысăк та пахă событи пулса тăрать.

Европăри тата Африкăри вăрçă

(Вăрçă ĕçĕсен дневникĕ)

Балканра хаяр çапăçусем пыраççĕ. Германи командованийĕн сводкинче каланă тăрăх, фронтăн Югославири участокĕнче Германи войскисем Сараево хулине туртса илнĕ. Германи авиацийĕн Кăнтăр Герцоговинăри опорлă базăсем çине тата Адриатика тинĕсĕн çыранĕнчи тинĕс-çар бази çине бомбăсем пырса пăрахнă. Итали çарĕн моторизованнăй колоннисем, тенĕ Итали сводкинче, Сплита туртса илнĕ (Югославин Адриатика тинĕсĕн çыранĕнчи порчĕ).

Греци çарĕн верховнăй командованийĕ кăларнă коммюникере каланă тăрăх, фронтăн Грецири участокĕнче Греци войскисем Хĕвеланăç Македонири çĕнĕ позицисем çине куçса çитнĕ. Германи сводкинче каланă тăрăх, Германин моторизованнăй чаçĕсем Олимп тăвĕн районĕнче тата çак ту патĕнчен хĕвеланăç енче Англипе Греци войскисене хирĕç çапăçаççĕ. Германи самолечĕсем Пирея порчĕ, Лариса хули, Триккала тата Элевсин аэродромĕ çине (Афины хулинчен хĕвеланăç енче) татах тепĕр хут бомбăсем пырса пăрахнă.

Итали авиацийĕ Подгорица, Янина, Пирамитья аэродромĕсем çине тата грексен Корфу утравĕ çинчи базисем çине бомбăсем пырса пăрахнă.

Итали командованийĕн сводкинче каланă тăрăх, **Албанире** Итали чаçĕсем Эрсеке хулине туртса илнĕ (Грецине Албани чикки патĕнче).

Греци войскисене Албанири фронтăн çурçĕр секторĕнчен урăх вырăна илсе кайни çинчен тĕплĕн пĕлтерсе, Рейтер агентствин Афины хулинчи корреспонденчĕ çапла пĕлтерет: унтан кайиччен грексем вăрçă материалĕсемпе артиллерине пĕтĕмĕшпех турттарса кайнă, çавăн пекех кĕперсене çĕмĕрсе хăварнă. Çак сектортан урăх çĕре куçас ĕç виçĕ куна пынă. Тĕп вăйсене хӳтлесе пынă грексен пысăк мар отрячĕсем нимĕнле çухатусем тумасăрах каялла чакма ĕлкĕрнĕ. Çак сектора эвакуациленипе Грецире Англи оборонин линийĕ тӳрленнĕ. Хальхи вăхăтра çав лини пуринчен ытларах моторизованнăй чаçсене çӳреме питех те йывăр территори тăрăх иртсе пырать.

Çурçĕр Африкăра вăрçă ĕçĕсем Соллум районĕнче (Ливипе Египет чиккинче) тата Тобрук патĕнче сарăлса пыраççĕ. Тобрука Англи войскисем хăйсен аллинче тытса тăраççĕ. Итали сводкинче çапла каланă: Англин Тобрукри чаçĕсем питех те вăйлăн çапăçаççĕ. Вĕсене карапсем пулăшаççĕ. Англи сводкинче каланă тăрăх, Германипе Итали войскисем Тобрука хирĕç пуçланă атакăна сирсе янă. Рейтер агентствин Каирти корреспонденчĕ çапла пĕлтерет: Англин Тобрукри гарнизонĕнчи пысăк мар патруль отрячĕсем çĕрлехи вăхăтра тухса атакăсем тăваççĕ, Германи салтакĕсене тыткăна илеççĕ тата Египет чикки патнелле пыракан нимĕçсен колоннин сулахай флангне атакăлаççĕ. Англин бронетанковăй чаçĕсем çавăн пекех Соллума хирĕç атака тунă. Германи сводкинче каланă тăрăх, англичансен çав атакине сирсе янă.

Ливири фронтра çапăçакан енсен авиацийĕ чылаях активлă кĕрешет. Италипе Германи самолечĕсем, тенĕ Итали сводкинче, Тобрукри крепоçсем çине тата Англин рейдра тăракан карапĕсем çине бомбăсем пыра-пыра пăрахнă. Англин Çывăхри Хĕвелтухăçĕнчи сывлăш вăйĕсен командованийĕ кăларнă коммюникере каланă тăрăх, Киренаикăра Англи авиацийĕ аэродромсем çине, Италипе Германи войскисемпе мотомехчаçĕсем çине пыра-пыра тапăннă. Эль-Эдем, Дерна тата Гамбат çине пырса тапăннă вăхăтра бомбăсем çар сооруженийĕсем çине тĕлех пырса ӳкнĕ. Ыран апрелĕн 15-мĕш тенĕ чух çĕрле Англи авиацийĕ Триполи çине вăйлăн бомбăсем пырса пăрахнă.

Хĕвелтухăç Африкăра тĕп операцисем Абиссинире пулса пыраççĕ. Англи сводкинче каланă тăрăх, унта Англи войскисем Десси еннелле (Аддис-Абебăран çурçĕр-хĕвелтухăç енче) наступлени тума пуçланă. Абиссинин кăнтăр пайĕнче Англи чаçĕсем итальянецсен каялла чакса каякан отрячĕсене хăваласа пыраççĕ. Коммюникере каланă тăрăх, Джимме патнелле каякан çул çинче Англи войскисем Омо юханшывĕ патне çитнĕ (Аддис-Абеба патĕнчен кăнтăр-хĕвелтухăç еннелле 250 километрта). Хадама патĕнчен кăнтăр еннелле пыракан англичансен войскисен колонни Аваш юханшывĕ урлă каçнă тата Асселене туртса илнĕ. Çавăн пекех авиаци ĕçĕсем пулса иртнĕ. Итали сводкинче каланă тăрăх, Десси секторĕнче Итали самолечĕсем англичансен мотомеханизированнăй колоннисем çине пулеметсенчен пырса пенĕ тата гранатăсем пăрахнă. Англи истребителĕсем, тенĕ Англи сводкинче, Джиммери аэродром çине пырса тапăннă.

* * *

Англипе Германи хушшинчи фронтра Германи авиацийĕн активлăхĕ палăрать. Германи командованийĕн сводкинче пĕлтернĕ тăрăх, ыран апрелĕн 16-мĕш тенĕ чух çĕрле Германи бомбардировщикĕсен пысăк соединенийĕсем Çурçĕр Ирландири Бельфаст порчĕ çине пырса тапăннă. Германи бомбардировщикĕсен ытти соединенийĕсем Англин хĕвелтухăçĕпе кăнтăр çыранĕнчи хăшпĕр çар объекчĕсем çине бомбăсем пырса пăрахнă.

Çав каçах, тесе пĕлтерет Рейтер агентстви, Англи самолечĕсем, Çурçĕр Германи çыранĕнче вырнаçса тăракан чылай пункчĕсем çине пырса тапăннă. Англи авиацийĕ пуринчен ытларах Германин Кильри тинĕс-çар бази çине пыра-пыра тапăннă.

Апрелĕн 16-мĕш. (ТАСС).

Вут-кăвар тухасран сыхланмалла

1918 çулта апрелĕн 18-мĕшĕнче вут-кăварпа кĕрешес ĕçе организацилесси çинчен В. И. Ленин алă пусса декрет кăларнă. Унтанпа шăп 23 çул тултарчĕ.

Октябрьти социализмлă революциччен пушарпа кĕрешес ĕç çавтери начар пулнă. Росси пур енчен те чи кайра тăракан çĕршывсенчен пĕри шутланнă. Пушарпа кĕрешес ĕçе хакламан пирки, вут-кăвартан пысăк сиен курнă, ялсем çеç мар, хуласем те пĕр япала юлмиччен çунса кайнисем те пулнă. 1773 çулта пушар тухнипе Шупашкар хули пĕтĕмпех çунса кайнă пулнă.

Совет влаçĕ малтанхи кунсенчен пуçласах вут-кăвар тухасран тытăклăн кĕрешсе пыма тытăнчĕ. Социализмлă харпăрлăха тата ĕçсыннисен пурлăхне çунса каясран сыхлас ĕçе государство хăй çине илчĕ. Пирĕн çĕршывра вут-кăвартан сыхланас ĕç лайăхланса пырать.

Государство çĕршыври пожарнăй охранăсем умне пысăк задачăсем лартрĕ. Пожарнăй охранăсен «ăнсăртран» вут-кăвар тухассине пачах пĕтермелле. Вут-кăварпа кĕрешме пирĕн çĕршывра наукăпа техника енчен тунă çĕнĕ меслетсемпе туллин усă кураççĕ. Пушарпа кĕрешес ĕç валли çĕнĕ машинăсем параççĕ. Çавăн пекех ытти профилактикăллă меслетсемпе усă курас ĕçе те анлăн сарса пыраççĕ.

Пожарнăй охранăсен хисепĕ ӳссех пырать. Пирĕн республикăра ирĕклĕ дружинăсене пурĕ 1400 ытла организациленĕ. Вăл дружинăсенче 38 пин çын члента тăраççĕ. Кунсăр пуçне, кашни ĕçсыннин вут-кăварпа кĕрешме хатĕр. Вĕсем пушар тухсан ăна сӳнтерме кайма пурте тивĕçлĕ. Пушар сӳнтерме кайма мĕнле япаласем илсе тухмаллине кашни хуçалăх çумне çирĕплетнĕ.

Вут-кăвар тухасран сыхланас ĕçре шкул ачисем те активлăн хутшăнса ĕçлеççĕ. Вĕсенчен дружинниксен отрячĕсем 239 организациленĕ. Вăл отрядсенче шкул ачисене пурĕ 4532 çын явăçтарнă. Хуласенче тата рабочисем пурăнакан поселоксенче пожарнăй обществăсем 16 организациленĕ. Çак обществăсенче 1362 член шутланса тăраççĕ. Ирĕклĕ обществăсен членĕсем хăйсем пурăнакан çуртсенче вут-кăвартан сыхланмалли ĕçсене туса иртереççĕ.

Ирĕклĕ организацисемсĕр пуçне, хуласенче уйрăм командăсем пур. Вăл командăсенче пушар сӳнтермелли машинăсем: автонасуссем, автоцистернăсем т. ыт. хатĕрсем те çителĕклĕ. Вут-кăварпа кĕрешес ĕç валли кашни çулах темиçе пин тенкĕ укçа уйăрса параççĕ. Ялсенче пожарнăй депосемпе сарайсем тăваççĕ. Ялсенчи ирĕклĕ дружинăсенче ĕçлекенсене курссем урлă вĕрентсе кăлараççĕ. Пожарниксен ĕçĕ чыслă ĕç вырăнĕнче шутланать. Вĕсен ĕçне пысăк вырăна хураççĕ.

Пожарнăй охранăсенче паллă çынсем ӳссе çитĕнчĕç. Пожарниксем хăйсен пĕлĕвне ӳстерсе пыраççĕ. Вĕсем культурăллă, политикăна пĕлекен çынсем пулса тăчĕç. Лайăх ĕçлекен пожарниксем халĕ ертсе пырас ĕçре ĕçлеме тивĕçлĕ пулчĕç. Вăл хисепе Шупашкар хулинчи 1-мĕш пожарнăй командăн начальникĕ Ф. Д. Мирясов, çав командăри смена начальникĕ Г. И. Шкода, Канаш хулинчи пожарнăй команда начальникĕн помощникĕ И. С. Семенов, Çĕмĕрле районĕнчи старший инспектор Х. В. Васильев юлташсем тата ыт. те кĕреççĕ.

Маленков юлташ партин XVIII конференцинче тунă докладра предприятисемпе чугунçул çинчи тасалăхпа йĕркелĕх çинчен уйрăмах чарăнса тăчĕ. Вăл çакăн пек каларĕ: «Тасалăх вăл хальхи вăхăтра предприятисем йĕркеллĕ ĕçлессин элементарнăй условийĕ пулса тăни питех те паллă пек туйăнать.

Оборудованине пăхмасан, тивĕçлĕ тасалăхра тата йĕркеллĕ тытса усрамасан, вăл час-часах ĕçлеме чарăнать. Тасалăхпа йĕркеллĕх çук çĕрте аварисемпе катастрофăсем пулмасăр иртме пултараймаççĕ...

Тасамарлăх вăл — пурпĕрех йĕркесĕрлĕхе, дисциплина çирĕп маррине, заводра йĕркесем юхăнассине çуратать тата вĕсен çăлкуçĕ пулса тăрать».

Партин XVIII конференцийĕ, предприятисемпе чугунçулсем çинче тасалăх йĕркисене çирĕппĕн пурнăçласа пыма хушса хăварчĕ. Тасалăх йĕркисене пурнăçлани вут-кăвартан сыхланас çĕрте те пысăк вырăн йышăнса тăрать. Çавăнпа предприятисенче, учрежденисенче тата колхозсенче çӳп-çапсене вăхăтра тасатас пулать. Çуртйĕрсем патĕнче пушар сӳнтермелли инвентарьсем тата шыв çителĕклĕ пулни кирлĕ. Пĕчĕк пĕвесенче шыв усрани вут-кăвар тухсан ăна вăхăтра сӳнтерме пулăшать. Çакна кашни колхозрах шута илмелле.

Предприятисенче, учрежденисенче, колхозсенче обществăллă çуртйĕрсенче тата ĕçсыннисем пурăнакан çуртсенче кăмакасене, мăрйесене тĕрĕслемелле. Юсавсăр кăмакасемпе мăрйесене çулла пуличчен юсаса çитерес пулать.

Вут-кăвартан сыхланас тĕлĕшпе çуртйĕрсене чултан, кирпĕчрен т. ыт. япаласенчен тумалла. Çуртйĕрсен тăррисене черепица тата улăма тăмпа хутшăнтарса витес ĕçе анлăн сарса пымалла. Çуркунне урамсенче, çуртйĕрсем хушшинче йывăçсем лартса хăвармалла. Çуртйĕрсем хушшинче йывăçсем лартса ӳстерни вут-кăвар сарăлса каясси çинчен сыхланас енĕпе паллă вырăн йышăнса тăрать.

Обществăллă организацисен ĕçсыннисем хушшинче вут-кăвартан сыхланас тĕлĕшпе ăнлантару ĕçне туса пымалла. Пушартан мĕнле майпа сыхланасси çинчен докладсем тата калаçусем туса иртермелле.

Чăваш АССР Конституцийĕн 98-мĕш статьи тăрăх, кашни гражданин обществăллă, социализмлă харпăрлăха,— совет йĕркин чи таса, никам тĕкĕнмелле мар никĕсĕ, хамăрăн тăван çĕршыв пуянлăхĕпе хăвачĕн çăлкуçĕ, мĕншур ĕçсыннисен пуян та культурăллă пурнăçĕн çăлкуçĕ пулса тăракан харпăрлăха, — упраса, çирĕплетсе пыма тивĕç.

М. А. ШАРКО.

Тĕлĕнмелле операци

Кăçалхи март уйăхĕнче Ростоври профессор Богораз ячĕпе тăракан клиникăна чирлĕ çын Е. пынă. Пĕр çулталяк каярах унăн чĕрине пуля амантнă. Çавăн чухнех операци тунă вăхăтра унăн чĕри патĕнчен айăк пĕрчин виçĕ шăммине кăларса илнĕ. Чирлĕскер кăшт кăна ĕсĕрнĕ чухне те шăмăсене кăларса илнĕ, ӳтпе кăна витĕнсе тăракан вырăн витĕр унăн чĕри кăкăр кĕлеткин тулашне тапа-тапа тухнă. Çакна пула вăл чĕре çине ăнсăртран мĕн те пулин пырса çапăнасран яланах хăраса пурăннă, çынсемпе пĕрле пулма шикленнĕ, канăçлă çывăрма пултарайман.

Клиника доценчĕ С. О. Португалов Е. юлташăн айăкне чирлĕ тепĕр çыннăн айăк пĕрчи шăммисемпе витме шут тытнă (чирлĕ тепĕр çынна айăк пĕрчи курпунĕ текен чиртен операци тумалла пулнă). Çак çыннăн айăкĕнчен кăларса илнĕ шăмăсене Е. юлташ çине куçарса лартнă. Çак йывăр операцисем иккĕшĕ те калама çук ăнăçлă пулнă.

Курпунлă пулнă чирлĕ çын çак кунсенче клиникăран тухнă, унăн кăкăр клеткинчи курпун йăлтах пĕтнĕ. Е. юлташ çине куçарса лартнă шăмăсем лайăх ӳт илсе çыпçăннă. Хальхи вăхăтра унăн кăкăр кĕлетки, мĕнпур çынсенни пекех, чĕрене пĕтĕмĕшпех хӳтлесе тăрать.

Наукăн тава тивĕçлĕ деятелĕ профессор Н. А. Богораз пĕлтернĕ тăрăх, çакнашкал операци хирурги практикинче пирвайхи хут пулнă. Доцент Португалов урăх çын шăммисемпе усă курасси çинчен панă çĕнӳ шăмăсенчи тĕрлĕ кăлтăксене пĕтерес ĕç валли анлă çул уçса парать.

Вăрман юхтарма пуçлас умĕн

Часах акă юханшывсем уçăлаççĕ. Вĕсем тăрăх вăрман караванĕсене — сулăсене юхтарма тытăнĕç. Ыйтас килет: Шупашкар вăрманпромхозĕ çак ĕçе хатĕрленсе çитнĕ-и-ха, Шупашкар хули валли çурхи шывпа вутă юхтарса килме хатĕр-и-ха вăл?

План тăрăх вăрманпромхозăн 50 пин фестметр йывăç хатĕрлемелле, вăл шутран 27 пин фестметрне шывпа илсе килмелле.

Апрель — ĕçе татса паракан уйăх пулса тăрать. Анчах хатĕрленӳ ĕçĕсем начар хăвăртлăхпа пыни вăрман юхтарассине хăрушлăх умне кăларса тăратать.

Вăрманпромхоз директорĕ Михайлов юлташ çапла пĕлтерчĕ:

— Апрель уйăхĕнче эпир 16 пин фестметр вăрман юхтарса килме палăртнă.

Вăхăтра юхтарма пуçлас тесен, вăрман халех юханшывсем хĕрринче пулмалла. Парат юханшывĕ хĕррине 10 пин фестметр тата Ароковски пристанне 2500 фестметр йывăç хатĕрлесе хунă. Урăх вара ниçта та хатĕр мар.

Йывăç хатĕрлес хăвăртлăх çителĕксĕррине те палăртмалла. Пĕрремĕш кварталта 22 пин кубометр хатĕрлемелле пулнă пулсан, мĕнпурĕ те 6.288 кубометр çеç хатĕрленĕ. 21.261 кубометр турттарса кăларас вырăнне, 4.670 кубометр кăна кăларнă.

Сулăсене кăçал хăйсем тĕллĕн юхтарма чарнă. Вĕсене вырăна çитерме нефте-паровой транспорт кирлĕ пулать. Анчах, вăрманпромхоз, паянхи куна, пристаньпе 18 пин кубометр илсе килмеллĕх çеç договор тунă.

— Ытти 9 пин кубометр йывăçа вăрманпромхоз мĕнле юхтарса килме шутлать? — тесе ыйтсан, унăн директорĕ çапла ответлерĕ:

— Пристань пире флот уйăрса парать...

Анчах пристань флот уйăрса памасăр та тытăнса тăма пултарать. Мĕншĕн 27 пин фестметр вăрмана пĕтĕмпех илсе килсе пама договор тăвас мар? Кăна тума вăрманпромхоза планпа пăхнă вăрман юханшывсен хĕррисенче вăхăтра пуласси пулмасси иккĕлентерсе тăрать пулас. Пристань начальникĕ вара:

— Вăрманпромхоза эпĕ флот парăп, анчах вăл малтан укçа тата Гортоп парăмне парса таттăр,—тет.

Укçа-тенкĕ тĕлĕшĕнчен Гортоп вăрманпромхоза куçнă чухне ĕçсем чăн та пит начар пулнă. Халĕ вăрман юхтарма 60 пин тенкĕ кредит уйăрнă, анчах вăл çук-ха.

Ĕç вăйĕ пирки. Пĕрремĕш кварталта лашапа тата çуран кунсерен 342 çын ĕçлемелле пулнă, ĕçлессе, вăтамран илсен, пĕтĕмпе те 195 çын çеç ĕçленĕ.

— Эпир Сĕнтĕр районĕнчи колхозсемпе договор тунă,—пĕлтерчĕ директор Михайлов юлташ,—вăрман юхтарма пуçлас тĕле ĕç вăйĕ пулать.

Пулать-ши? Пĕрремĕш кварталта та договорсем пулнă-çке-ха, анчах ĕçлекенсем çапах та çителĕклĕ пулман. Çакă вăл ĕç вăйне пухасси хăй тĕллĕн пулса пырасси çине шанса ларнинчен килет. Вăрманпромхозри çынсем контора ларнипех колхозсенчен хăйсем патне ĕç вăйĕ килессе кĕтеççĕ.

Спецодежда та çителĕксĕр. 100 мăшăр бахила вырăнне 45 мăшăр анчах хатĕрленĕ. 300 мăшăр алса кирлĕ, вăл 30 мăшăр çеç. Çаксемшĕн вырăнти топливо промышленноçĕн Чăваш АССР Совнаркомĕ çумĕнчи Управленийĕ айăплă. Вăл бахилăсене пĕтĕмпех торф кăларнă çĕре ăсатнă, çав вăхăтрах унта ĕçсем апрель уйăхĕнче пурнăçланаймаççĕ-ха.

Снабжени ĕçĕ те кирлĕ пек пулса пымасть. Паратскинчи вăрман хатĕрлекенсем валли таварсене Сĕнтĕр райпотребсоюзĕн хатĕрлемелле пулнă. Вăл питех те сахал хатĕрленĕ.

Асăннă йĕркесĕрлĕхсене халех пĕтермелле. Вăрман юхтарас ĕçе лайăх организацилесе иртерес пулать. Шупашкар вăрманпромхозĕн планпа палăртнă 27 пин фестметр йывăçа вырăна вăхăтра тата тĕрĕс-тĕкел илсе çитермелле.

В. С.

Шахматистсен матч-турнирĕ

Турнирта татăклă кунсем çывхарса килеççĕ. Кĕрешӳ ытларах та ытларах хаярланса пырать.

Апрелĕн 15-мĕшĕнче курма пынă çынсен тимлĕхĕ Ботвинник—Бондаревский партийĕ çинче пулнă. Кĕрешӳ питех те вăйлăн сарăлса кайнă. Партие выляса пĕтермен. Бондаревскин ферзе тухма пултаракан ытлашши пĕр пешка пур. Çак пешка ăна çĕнтерӳ тума пысăк шанчăк парать.

Лилиентальпа Керес партийĕ ничьяпа вĕçленнĕ — противниксем пĕр-пĕрне çĕнтереймен. Болеславскипе Смыслов партийĕ вылянса пĕтмен.

14 тур вылянă хыççăн малта Ботвинник пырать, вăл 10 партирен 6,5 очко выляса илнĕ, Керес—13 партирен 6,5 очко, Смыслов — 12 партирен 6 очко, Бондаревский — 9 партирен 4,5 очко, Лилиенталь — 10 партирен 4 очко, Болеславский — 8 партирен 3,5 очко илнĕ.

Апрелĕн 16-мĕшĕнче турнирта канмалли кун пулнă. (ТАСС).

Киргиз халăхĕн историйĕ

ФРУНЗЕ, апрелĕн 16-мĕш. (ТАСС). Историксен республикăри пĕрремĕш конференцийĕ пулса иртнĕ. Конференци киргиз халăхĕн историне пичетлесе кăларасси çинчен тăракан ыйтăва сӳтсе явнă. Çак ĕçĕн пĕрремĕш томне пичете пама хатĕрлесе çитернĕ те ĕнтĕ, кăçалхи çулăн иккĕмĕш çурçулĕнче вăл пичетленсе тухать. Ытти виçĕ томне çывăх вăхăтри çулсенче пичетлесе кăлараççĕ.

Историллĕ çак капитальнăй ĕç валли нумай материалсем пухнă. СССР Наукăсен Академийĕн член-корреспонденчĕ С. Е. Малов Киргизи историйĕ тăрăх авалхи тюрк тексчĕсен спискне туса хатĕрленĕ, профессор Панкратов китаецсен авалхи тексчĕсене пухнă. Библиографиллĕ справочник хатĕрленĕ.

Комсомолецсен йĕлтĕрлĕ кросĕн участникĕсене наградăланă

ВЛКСМ Центральнăй Комитечĕ комсомолецсен Хĕрлĕ Çар XXIII çул тултарнă ятпа пулса иртнĕ йĕлтĕрлĕ кросĕн результачĕсене пăхса тухса çирĕплетнĕ. ЦК ВЛКСМ кросра лайăх результатсем кăтартнă комсомол организацисен руководителĕсене тата уйрăм участниксене «Активист комсомольского кросса 1941 года» ятлă значоксем парса наградăланă.

Пирĕн республикăран 33 çынна наградăланă. Вĕсем хушшинче ВЛКСМ Обкомĕн секретарĕсем Д. Пароятников, П. Михайлов, А. Башкирова, ВЛКСМ Обкомĕн физкультурăпа çарĕç отделĕн заведующийĕ Г. Хрусталев, ВЛКСМ Шупашкар хула комитечĕн секретарĕ А. Эрре, И. Журавлев (Шупашкар), ВЛКСМ Елчĕк райкомĕн секретарĕ А. Краснов, Вăрнарти «Труд» артельти комсомолецсен командин командирĕ В. Архангельская, Киров ячĕпе тăракан колхозри (Сĕнтĕр р.) комсомол комитечĕн секретарĕ А. Пайманов т. ыт. юлташсем.

КĔСКЕН

График тăрăх сутă тăваççĕ. Красноармейски райпотребсоюз таварçавăрнăш планне тултарас тĕлĕшпе кашни сельпо правленине пилĕк кунлăх график туса парать. График тăрăх ĕçлесе райпотребсоюз пĕрремĕш кварталти таварçавăрнăш планне 119 процент тултарнă. Коопераци членĕсен йышĕ те ӳссех пырать.

Ĕçмелли тутлă шывсем. Чăвашсоюз системине кĕрекен 11 предприятире кăçал ĕçмелли тутлă шывсем 5,5 миллион литр туса кăларма пăхнă.

Лекци

Паян, апрелĕн 18-мĕшĕнче, ВКП(б) Шупашкар горкомĕн парткабинетĕнче политэкономи тăрăх семинара çӳрекенсем валли **«Бухгалтерский учет основной деятельности предприятия»** темăпа лекци пулать. Лектор — **Вершинин** юлташ.

Лекци каçхине 8 сехетре пуçланать. Пурте ирĕклĕнех кĕме пултараççĕ.

ПАРТКАБИНЕТ.

Атăл çинче

Атăл шывĕ юлашки талăк хушшинче 16 сантиметр хутшăннă.

Шыв горизончĕ — 148 сантиметр.

Чăваш республикинчи çĕнĕ культурăсем

Каучук паракан ӳсен-тăрансем

Пирĕн Совет Союзĕнче автомобиль, авиаци, электричество промышленноçĕсем хăвăрт ӳссе пыраççĕ. Вĕсене каучук кирлĕ. Каучукран резина тăваççĕ. Ĕлĕкхи вăхăтра каучука ăшă вырăнсенче ӳсекен чевея ятлă йывăçран тупатчĕç. Каучук çав йывăçăн сĕткенĕнче пулать. Патша вăхăтĕнче пирĕн çĕршывра каучук паракан ӳсен-тăрансем ĕрчетесси çинчен шухăшламан та.

Совет Союзĕнче каучук туса илесси çине тимлĕн пăхаççĕ. 1931 çулта социализмлă промышленность работникĕсен Пĕтĕм Союзри конференцийĕнче Сталин юлташ çапла каларĕ: «Çĕршывра пирĕн, каучуксăр пуçне, пурте пур. Анчах тепĕр ик-виç çултан пирĕн алăра каучук та пулĕ», терĕ.

Малтанхи вăхăтра хăшпĕр ăстаçсем пирĕн çĕршывра каучук паракан ӳсен-тăрансем ĕрчетме май пуррине шанмасчĕç. Партипе правительство тăрăшса ĕçленипе Сталин юлташ каланă сăмахсем пурнăçа кĕчĕç. Халĕ пирĕн Совет Союзĕ каучук тăвас тĕлĕшпе тĕнчере иккĕмĕш вырăн йышăнса тăрать. Малтан синтетически каучук промышленноçĕ хăвăрт ӳссе, аталанса карĕ. Анчах унсăр пуçне промышленноçа ӳсен-тăрансенчен илекен каучук та нумай кирлĕ. СССР Совнаркомĕпе ВКП(б) Центральнăй Комитечĕ кăçал февраль уйăхĕнче «Кок-сагыз акса тăвакан çĕр лаптăкне ӳстермелли тата кок-сагызăн тухăçлăхне хăпартмалли мероприятисем çинчен» йышăннă постановлени каучук ĕрчетес ĕçе татах та ытларах вăйлатса яма пулăшать.

Хăшпĕр колхозсем хальхи вăхăтра пĕр гектартан 60—70 центнер кок-сагыз тымарĕ пухса илеççĕ. Кок-сагыз— тухăçлă тата тупăшлă культура.

Кок-сагыза тупиччен малтан каучук паракан урăх ӳсен-тăрансене тупнă пулнă. 1928 çулта Казахстанра Хондрила ятлă курăкра каучук пуррине палăртнă. Анчах вăл культура ялхуçалăхĕнче сарăлаймарĕ. 1929 çулсенче каучук паракан ӳсен-тăрансене татах вăйлăрах шырама пуçларĕç. Çав вăхăталлах Казахстанра Тау-сагыз ятлă курăк тупнă. Унăн тымарĕсенче каучук чылай пуррине палăртнă, виç çулхи курăк тымарĕнче каучук 15—20 процент, ватă тымарта — 40 процент таран шутланать. Çак курăк каучукĕ кăнтăр енчи йывăçсенчен тупакан каучукран пĕрре те кая мар.

1931 çулта татах тепĕр курăк тупнă, вăл крым-сагыз. Унăн тымарĕнче каучук 6 процент таран шутланать. Ку курăк сивĕрен хăрать, çавăнпа та вăл çурçĕр енчи вырăнсенче питех сарăлаймарĕ.

1931 çултах Тянь-Шань тăвĕ çинче каучук паракан хаклă курăк — кок-сагыз тупнă. Вăл пирĕн патăрта ӳсекен сар чечек евĕрлĕ. Унăн тымарĕнче каучук 17 процент ытларах шутланать. Вăл нумай çулсем хушши ӳсет. Каучук кок-сагызăн тымар хуппинчи сĕткен çулĕсенче пухăнать. Тымар варринчи йывăçра каучук пулмасть. Икĕ çул иртсен вара тымарта каучук сĕткенĕ типсе ларать.

Пирĕн çĕршывра каучук паракан ӳсен-тăрансем татах та пур. Акă, ваточник ятлă курăках илер. Вăл кăнтăр енчи районсенче авалтанпах çумкурăк пек ӳсет. Унăн туни вăрăм, икĕ метра та çитет. Çулçисем шултра, тăрăхларах. Çулçисене татса илсен, суранĕнчен шурă сĕткен тухать. Çав сĕткенре каучук пур, вăл 3—4 процент таран шутланать. Унăн тымарĕ хăвăрт ĕрчет, пĕрре аксан вăл темиçе çул ӳсет. Совет Союзĕн кăнтăр енчи вырăнĕсенче гваюла ятлă тĕмлĕ курăк çитĕнет. Унăн та каучук нумай. Тăватă çулхи курăкра каучук 12 процента çитет. Çурçĕр енчи вырăнсенче çак курăк часах шăнать.

Çапла вара пирĕн Совет Союзĕнче каучук паракан çак ӳсен-тăрансене çитĕнтереççĕ: хондрила, гваюла, ваточник, крым-сагыз, тау-сагыз, пуринчен ытларах кок-сагыз. Кок-сагыз Чăваш республикинче те лайăх ӳсет. Эпир ăна Шупашкарта улттăмĕш çул ӳстеретпĕр. Малтанхи çул унăн тымарĕнчен каучук 8,8 процент, иккĕмĕш çулĕнче — 11,3 процент тухрĕ.

1939 çулта Чăваш республикинче кок-сагыз 8 колхозра акнăччĕ. Вĕсем, сăнав йĕркипе акнăскерсем, лайăх шăтса тухнăччĕ. Анчах вăл çура çакталăк уяр тăчĕ, çавăнпа та кок-сагыз вăйлăн ĕрчеймерĕ. Çапах та Чкаловски районра кок-сагыз тымарне пĕр гектар шутĕнчен 2.660 килограмм пухса кĕнĕ пулнă. Елчĕк районĕнчи «Осоавиахим» колхозра, нӳрлĕрех вырăнта, кок-сагызăн чĕр тымарĕ гектар шутĕнчен 10 тонна пухса кĕнĕ. Сăнаса тĕпченĕ хыççăн çакă палăрнă: кок-сагызăн типĕтнĕ тымарĕнчен, пирвайхи çул пухса кĕнинчен, каучук 7,2 процент тухрĕ. Вăл пĕр гектартан 540 килограмм каучук тухнине кăтартса парать.

Кок-сагыз пур çĕрте те ӳсме пултарать, ăна лайăх пăхса çитĕнтерни кирлĕ. Вăл хура тăпраллă е торфлă çĕре юрататъ. Çĕре çумкурăксенчен тата хурт-кăпшанкăсенчен час-часах тасатса тăмалла. Акас умĕн малтан 6—8 сантиметр тарăнăш, унтан вара удобрени парса, ăрлан тăприне çитиччен тарăн сухаламалла. Кантăр, пахча-çимĕçсем тата курăк акса илнĕ çĕрте, удобрени парса, тӳрех 20—22 сантиметр сухаламалла. Çĕртме тунă вырăнта çуркунне иртерех сухаламалла. Акас умĕн пĕр гектар çине 20 килограмм азот, 40 килограмм фосфоритнăй кислота, 20 килограмм калий тăкмалла, унтах вара часрах сухаласа тата сӳрелесе тухмалла.

Кок-сагыза çур тыррисене акнă вăхăтрах акаççĕ. Сăнав участокĕнче 700 тăваткăл метр çĕр лаптăкĕ çинче акма 450 грамм вăрлăх кирлĕ пулать. Вăрлăх çĕр ăшĕнче 1—1,5 сантиметр тарăнăш выртмалла. Акнă хыççăн çав вырăна çĕрĕк тăприпе е торфпа сӳхе сийĕн сапса тухмалла.

Кок-сагыз вăрри питĕ вĕтĕ, çавăнпа та ăна хăйăрпа хутăштарса акас пулать. Акнă хыççăн çĕре катокпа якатса тухмалла. Кок-сагыз питĕ вĕтĕ шăтать, çавăнпа ăна çумкурăк сырса илме пултарать. Çумкурăка çăмласа тăрас пулать. Ака йĕрĕн хушшисенче çĕре культиваторпа е кĕреçепе хускатса çемçетсе тăмалла. Кок-сагыз курăкĕ 5—6 çулçă тухсан йăва шăтнă вырăнта сайратас пулать, ака йĕрĕн пĕр метр тăршшинче 13—15 кăк çеç хăвармалла. Суллахи вăхăтра икĕ хутран кая мар апат парас пулать. Малтанхи хут апата кок-сагыз шăтса тухсанах памалла. Апатра 10—15 килограмм натроннăй селитра пулмалла, иккĕмĕш хут паракан апатра — 20 килограмм натроннăй селитра тата 30 килограмм фосфорнăй кислота памалла. Иккĕмĕш хут апата кок-сагызăн 5—6 çулçă шăтса тухсан парас пулать.

Кок-сагыз вăррисене пухса пымалла. Кок-сагыз малтанхи çулах чечеке ларать. Чечексем ӳкнĕ хыççăн кок-сагыз мамăкĕсене çил вĕçтерсе кайма пултарать. Çавăнпа та, кок-сагыз вăрри сая ан кайтăр тесен, унăн чечек пайĕ шуралса чăмăртанма тата çемçелсе сарăлма тытăнсанах ăна пуçтарма пуçлас пулать.

Кок-сагыз тымарне пирвайхи çул октябрь уйăхĕнче, иккĕмĕш çулта вăрри пулнă хыççăн кăларма пуçлаççĕ. Кăларасса чĕкĕнтĕр кăларакан машинăпа, отвалсăр плугпа е кĕреçепе кăлараççĕ. Унтан вара вĕсене типĕтеççĕ. Кок-сагыз тымарĕсене çĕртесрен, кăвакартасран лайăх сыхлас пулать.

З. МИЛОВИДОВ.

Чăвашсен Государство Педагогика Институчĕн доценчĕ.

Ответлă редактор В. Я. ЯКОВЛЕВ.

„ГЛАВКИНОПРОКАТĂН"
Чăваш республикинчи контори
РЕСПУБЛИКĂРИ ЭКРАНСЕМ
ÇИНЕ
„СЛУЧАЙ
В
ВУЛКАНЕ"
ятлă, саслă, художествăллă, приключениллĕ çĕнĕ фильм кăларать.
„Союздетфильм" производстви.

РЕДАКЦИ АДРЕСĔ: г. Чебоксары, ул. Володарского, 5, Дом Печати. ТЕЛЕФОНСЕМ: редакторăн—0—67, редактор заместителĕн—3—97, редакци секретарĕн — 4—40, пропаганда пайĕн —4—97, парти пурнăç пайĕн — 7—97, экономика пайĕн — 0—88, çырусемпе рабселькорсен пайĕн—2—30, «Ĕçхĕрарăмĕ» журналăн—3—23, «Ленин çулĕпе» журналăн—0—85, издательство конторин—0—23.

НТ 2464. Гор. Чебоксары, типография № 1 Управления издательств и полиграфии при СНК ЧАССР. Заказ № 227, ф. 6, 58×84 п. л.